

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1924

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ
ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ
Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΙΜΩΝ ΓΑΛΑΖΗΣ
ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ
ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ
ΒΙΩΝ
Ζ. ΤΑΖΙΕΦΦ
R. VIVIER

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΛΟΚ

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ-ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1924

Ο ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΗΣ ΦΙΛΟΣ

Ήταν ένα βράδι φθινοπώρου, κοντά τα πρώτα βράδια του χειμώνα· τα φύλλα είχαν στρωθεί μέσ' στην αυλή, τα πρώτα κρύα σχεδόν είχαν αρχίσει. Λίγο μετά, αφού έπεσαν ο ήλιος, στο δειλινό είχε εξαφνα άπλωθει, μια λεπτοτάτη τέφρα σκοτεινή· ένα μεγάλο σύννεφο άμαυρό, είχε σταθεί βορειοδυτικά, προάγγελος μιᾶς μακρυνῆς ακόμη καταιγίδος—ένα μεγάλο σύννεφο βαθύ, με μιᾶ εξαίσια, σπανία μελαγχολία· κ' ήταν σαν κάποιο προαίσθημα βαρύ, και θύμιζε δὲν ξέρω τί τὸ επίσημο, σαν κατιτί μοιραίο κι' ανεπανόρθωτο· είχε σταθεί βορειοδυτικά· κ' είχε καλύψει ἀκριβῶς τὴ δύση, καθώς τα πέπλα πού ρίχνουν στους νεκρούς—σὰ νᾶθελε νὰ κρύψει μιᾶ ἀγωνία, μιᾶ φοβερή, παράξενη ἀγωνία, ἀπ' τὰ θλιμμένα μάτια τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπὸ νωρὲς ἦταν κλεισμένος στὸ γραφεῖο του, και σκόπευε νὰ ἐργασθῆ με πάθος· διαζόταν τώρα νὰ τελειώτῃ κατιτί, ἐνόσω θὰ βαστοῦσε ἀκόμα ὁ οἶστρος, ὁ ἔξαφνος οἶστρος πού τὸν εἶχε πάρει—ἀπρόσπτα, και σχεδὸν ἀκατανόητα—και πού ἀντι νὰ λιγοστεύῃ με τὸ βράδι, δυνάμωγε ἴσα-ἴσα πιὸ πολὺ.

Ἡ ἡσυχία ἦταν ἀπόλυτη στὸ σπίτι· ἦταν δομένη αὐστηρῆ διαταγή, κάθε φορὰ πού τύχαινε νὰ ἐργάζεται, νὰ βασιλεύῃ ἀπόλυτη ἡσυχία, νὰ σταματᾷ κάθε κίνησης παντοῦ. Κ' ἐξ ἄλλου, τί κίνησις νὰ γίνῃ, ἐφόσον ζοῦσε πάντα τόσο μόνος, και γύρω του δὲν ἦταν κανεὶς ἄλλος, ἀπ' τὴν ὑπηρεσία τοῦ σπιτιοῦ...

Μιᾶ λάμπα δίπλα του ἦταν ἀναμμένη, μ' ἓνα μεγάλο πράσινο ἀμπαζοῦρ, κι' ἄς ἦταν ὄξω ἀκόμα σχεδὸν μέρα· ἔρριχνε τὸν ὠχρὸ μεγάλον κύκλο της, ἀπάνω στ' ἀπλωμένα τὰ χειρόγραφα· στὴν ἀρχὴ δὲν ἐφεγγε καθόλου. Σὲ λίγο ὅμως πού μπῆκε τὸ σκοτάδι, τὸ φῶς της διεγράφη καθαρῶτερα, ὁ κύκλος ἔγινε λαμπρὸς σιγὰ—σιγὰ, και μόνο γύρω—γύρω στὸ δωμάτιο, βασίλευε ἡ σκιά κ' ἡ ἀοριστία.

Οί μεγάλες ταχτικές σκιές, ἤρθαν καὶ πῆραν τίς συνηθισμένες θέσεις τους. Μιά στιγμή σηκώθηκε καὶ πῆγε στὸ παράθυρο· ἔρριξε τὰ μάτια του στὸν κῆπο.

Ὁ οὐρανὸς ἦταν ἀκόμα καθαρὸς, τ' ἄστρα ὅμως ἔλα πάλι ἦταν στή θέση τους· ἕνα πλήθος σιωπηλὰ συμπλέγματα, πολὺ χλωμά, χλωμά κ' αἰνιγματώδη: ἂν κοίταζε κανεὶς προσεχτικά, θὰ διέκρινε ἕνα πλήθος ἄστρα γύρω, ἐξὸν πρὸς τὴ μεριά ἀκριβῶς τῆς δύσης, ποὺ εἶχε ἀπλωθεὶ τὸ μαυρὸ πυκνὸ σύννεφο.

Τότε κι' αὐτὸς γύρισε πάλι μέσα, κι' ἄρχισε νὰ γράφει νευρικά.

Ἐργάστηκε ἔτσι συνεχῶς ὡς τίς ὀχτῶ τὸ βράδι.

Καὶ μόλις ἤρθαν οἱ ὀχτῶ ἀκριβῶς, τὸ μεγάλο δρῦνο ρολοῖ, χτύπησεν ὑπόκωφα στή σκιά. Σχεδὸν ἀμέσως, πρὸς τὸ μέρος τῆς αὐλῆς, ἀκούστηκε ἕνα δυνατὸ κουδούνισμα.

Δὲ σήκωσε διόλου τὸ κεφάλι· ἦταν ἐπίσης διαταγὴ νὰ μὴ δεχθοῦν κανένα. Κ' ἐξ ἄλλου δὲν περιμένε κανένα.

Σὲ λίγο κάποιος χτύπησε τὴ θύρα. Ἔκαμ': Ἐμπρός! χωρὶς νὰ διακόψῃ.

Τότε ἡ πόρτα ἀνοίξε δειλά, καὶ πρόβαλε ἀπὸ μέσα ἡ καμαριέρα. Εἶχε τὰ μάτια κάπως ἀπλανῆ.

— Τ' εἶνε Μαρία;—τῆς εἶπε τότε· ἐκεῖνος, σκυμμένος πάντα στὰ χεῖρ-
ρόγραφα του.

Ἐκεῖνη ὅμως στεκόταν σιωπηλή.

— Τ' εἶνε;—τῆς λέει πάλι δυνατώτερα, καλμόνο τότε σήκωσε τὰ μάτια

— Κύριε, ΚΑΠΟΙΟΣ ΗΡΘΕ ΚΑΙ ΣΑΣ ΖΗΤΗΣΕ.

— Δὲν εἶπες πὼς αὐτὴ τὴν ὥρα ἐργάζομαι, καὶ δὲ μπορῶ νὰ ἰδῶ
κανέναν τώρα;

— Τὸ εἶπα.

— Ἔ, λοιπόν;

Δὲν ἀποκρίθηκε.

— Ποιὸς εἶνε; Δὲ σοῦ εἶπε τ' ὄνομά του; Τὸ ξέρεις πὼς δὲ δέχομα'
ἐπισκέψεις.

Ἐκεῖνη ὅμως τὸν κοίταξε στὰ μάτια.

Τότε κι' αὐτὸς τὴν κοίταξε στὰ μάτια.

— Καλὰ, καλὰ, κλείσε τὴν πόρτα τώρα. Δὲν ἦταν λόγος νὰ μ'
ἀνησυχῆσης...

Κ' ἔσκυψε πάλι εὐθὺς στὸ γράψιμό του. Ὅμως σὲ λίγο, καθὼς σήκωσε
τὰ μάτια, τὴν εἶδε πάλι ἀκίνητη στή θύρα.

— Μὰ τ' εἶνε, τελοσπάντων; τρέχει τίποτε;...

Ἦθελε κάτι νὰ τοῦ πῆ, καὶ δὲν τολμοῦσε.

— Μίλησ' ἐπὶ τέλους! Τί συμβαίνει;...

Τὼρ' ἀνησυχούσε σοβαρά.

— Ὅχι, κύριε, δὲ συμβαίνει τίποτε. Ὅμως ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΗΡΘΕ,
ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ.

Χτύπησε τὸ χέρι θυμωμένα.

— Νὰ πῆς πὼς δὲ μπορῶ νὰ τὸν δεχθῶ. Ἄν θέλῃ νὰ μοῦ πῆ, ἄς ἔρθῃ
ἀργότερα. Πήγαινε τώρα, θέλω νὰ ἐργασθῶ.

Ἐκεῖνη βγήκε, κ' ἔκλεισε τὴ θύρα.

Ἦταν, εἶπαμε, τέλη φθινοπώρου· τὰ πρῶτα κρύα εἶχαν ἀρχίσει μόλις...

Ἐπεσε καὶ πάλι στή δουλειά. Βιαζόταν νὰ τελειώσῃ κατιτί, καὶ θὰ-
πρεπε ἴσως νὰ ἐργασθῇ πολὺ ἀκόμα· εἶχε ἀνάγκη ἀπ' ὄλο του τὸν οἶστρο,
πρὶν ἀκόμα ἀρχίσῃ νὰ κοπάζῃ. Κι' ὅταν ἦταν οἶστρηλατημένος ἔτσι, ἔσπρω-
χγε τὸ γράψιμο τυφλά, καὶ σχεδὸν δὲ σήκωνε κεφάλι. Ἐπειτα, τοῦ περ-
νοῦσε ὁ πυρετός, γινόταν πάλι ἀμέριμος, ἀμέριμος, κ' ἔπαιζε μὲ τὴ γάτα, σὰν
παιδάκι· εἶχε ἀδυναμία μὲ τίς γάτες. Δὲν εἶχε φίλους, οὔτε συγγενεῖς. Οἱ
ἀγάπες του—τὸ πιὸ πολὺ κι' αὐτὲς χιμαιρικές—ἦταν ἀπὸ καιρὸ πλέον σθημένες,
καὶ στὴν ψυχὴ του δὲν ἔμνε ἀπ' αὐτὲς, παρὰ ἕνα κατακάθι μακρινό, μιὰ στά-
χτη λεπτή, τόσο λεπτή, ὅση ἔφθανε νὰ τὸν κεντρίξῃ στή δουλειά του, καὶ
νὰ τοῦ δίνῃ ἕναν ὥραϊον καημό, γιὰ πράματα γλυκά, ποὺ δὲν ὑπῆρχαν...

Ἀπὸ παιδί εἶχε δείξει πρώιμες τάσεις, περιέργες, σχεδὸν ὑστερικές·
ὅμως, ὅσο περνοῦσε ἡ ἡλικία, ὅλες αὐτὲς εἶχαν ὑποχωρήσει μπροστὰ σὲ μιὰ
γερὴν αἰσθαντικότητα, καὶ ξαφνικά, κι' αὐτὲς του οἱ νοσηρότητες, εἶχαν ἐπί-
σης μεταμορφωθεῖ, σ' ἕνα τεράστιο πνεῦμα ἐκκεντρικό, ποὺ ἀκονιζόμενο
χωρὶς διακοπὴ, κ' ἐκλεπτονόμενο διαρκῶς μὲ τὴ μελέτη, ἄρχιζε νὰ παίρνῃ
σταθερά, τὸ δρόμο τοῦ μεγάλου στοχασμοῦ.

Καὶ τώρα, στὰ τριάντα του τὰ χρόνια, ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐφόδια τῆς ζωῆς,
εἶχαν κατασταλάξει, βαθμηδόν, σὲ μιὰν ἰλιγγιώδη ἀποπνευματώση, σὰ νὰ
μὴν εἶχε σάρκα ὀλωσδιόλου, σὰ νὰ μὴν ἦταν παρὰ μόνο πνεῦμα, παλλόμε-
νο διαρκῶς κ' ἐρεθιζόμενο, σὲ κάθε προστριβὴ του μὲ τὰ γύρω, ἕνας μυστηριώ-
δης ἀποδέκτης, ἕνας ἰσχυρὸς συμπυκνωτής, ποὺ ἀντλοῦσε ἀνυπολόγιστες
δυνάμεις, καὶ τίς μετέτρεπε ὅλες, ἀσυνείδητα, σὲ μιὰ διηνεκὴ δη-
μιουργία.

Τὸ φαρδὺ κ' ἐξάισιο μέτωπό του, μὲ τὰ δυὸ μεγάλα του ἐξογκώματα,
φανέρωνεν ἀμέσως, στή ματιά, ὅλη τὴ μυστικὴ τὴ λειτουργία τῆς φωτεινῆς
ἐκείνης διανοίας, μὲ τίς ἀδρῆς, τετράγωνες γραμμές του.

Καὶ τὸ ἔργο ποὺ συνθέτετε, πέντ'—ἕξ ἡ χρόνια τώρα—αὐτὸ ποὺ ἦταν
ἀπόψε νὰ τελειώτῃ—ἀποτελοῦσε τὸ ἅπαντον σχεδόν, τῆς τεραστίας ἐκείνης
προσπαθείας.

Ἦταν ποίημα μεταφυσικό, ἦταν μελέτη ἐπιστημονικὴ, ἢ μιὰ πρωτο-
φανῆς φιλοσοφία, μιὰ καταπληκτικὴ φιλοσοφία, τόσο προσωπικὴ καὶ τόσο
ἀλλόκοτη, ὥστε νὰ μὴν εἶνε προσιτὴ, παρὰ στὰ πλέον ἐξελιγμένα πνεύματα,

πού υπήρχαν στον άπέραντο τόν κόσμο ;...”Η μήπως ήταν κάποια νέα θρησκεία, ή μήπως κάποια ανώτατη Ἀποκάλυψις ;...Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ πῆ.

Ἐργάστηκε σχεδὸν μίαν ὥρα ἀκόμα, μὲ λίγες διακοπὲς ἐδῶ καὶ κεῖ, μὲ βόλτες νευρικές ἀπάνω—κάτω, μὲ μόνο φῶς, τὸ λίγο φῶς τῆς λάμπας, μὲ τὸ μεγάλο πράσινο ἀμπαζούρ, τὸ μόνο πού μποροῦσε ν’ ἀνεχθῆ, ἔταν ἦταν ἔτσι ἐρεθισμένος.

Ἐργάστηκε λοιπὸν ὡς τις ἐννιά· λίγο πρὶν χτυπήσῃ τὸ ρολοῖ, ἀκούμπησε τὸ μέτωπο στὶς δυὸ του τὶς παλάμες, κ’ ἔμεινε μὲ τὰ μάτια ἀφαιρεμένα, κοιτάζοντας μπροστά, χωρὶς νὰ δλέπῃ. Δὲν ἦταν κουρασμένος ὀλωσδιόλου, μιὰ ταραχὴ βαθύτατη κι’ ἀλλόκοτη, τοῦ φλόγιζε τὰ μάτια καὶ τὸ νοῦ.

Σκέφτηκε : δὲν ἔχει, δίχως ἄλλο, πρέπει νὰ ρωτήσω τὸ γιατρό. Δὲν καταλαβαίνω τί συμβαίνει· εἶμαι καλά—καὶ δὲν εἶμαι καλά. Εἶνε καιρὸς νὰ κοιταχτῶ κομμάτι.—

Κ’ ἔξαφνα στὸ μυαλό του διεγράφησαν, μὲ μιὰ διαύγειαν ἐξαιρετική, ἔλα τὰ περασμένα τῆς ζωῆς του, ἕνα πλήθος μικρολεπτομέρειες. Πέρασαν ἀπ’ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, καὶ χάθηκαν κι’ αὐτά, σὰν ἀστραπή.

...Καὶ τότε πάλι σήμανεν ἡ ὥρα, στὸ δρύινο, τὸ πανάρχαιο ρολοῖ.

Σχεδὸν ἀμέσως χτύπησε καὶ πάλι τὸ κουδούνι.

Ἄκουσε πάλι κίνηση στῆ σκάλα. Καὶ τότε διαμιάς, χωρὶς νὰ θέλῃ, θυμήθηκε τὸν ἄγνωστο ἐπισκέπτη.

Πρὶν προφτάσῃ νὰ καλοσυλλογιστῆ, ἡ καμαριέρα πρόβαλε καὶ πάλι στὸ κατώφλι. Τώρα ἦταν ἀπίστευτα χλωμῆ, καὶ περπατοῦσε σὰν ὑπνωτισμένη.

Σήκωσε τὰ μάτια λίγο ἀνήσυχα.

—Τί συμβαίνει πάλι ; τί μὲ θέλεις ;...

—Κύριε, ἩΘΘΕ ΠΑΛΙ ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ.

—Τί διάβολο γυρεύει τελοσπάντων ! Ποῖος εἶνε ; πῶς τὸν λένε ; τί μὲ θέλει ;...Ρώτησ’ ἐπὶ τέλους πῶς τὸν λένε !

—Κύριε, ΔΕ ΜΟΥ ΛΕΕΙ ΠΩΣ ΤΟΝ ΛΕΝΕ. Μοῦ λέει μόνο ΒΙΑΖΕΤΑΙ ΠΟΔΥ. Μοῦ λέει, ΔΕ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΗ.

Τότε πιά σηκώθηκεν ὀλόρθος.

—Ἄμ’ αὐτὸ εἶνε πλέον ἐξωφρενῶν. Πές του νᾶρθῃ ἀπάνω, νὰ ἴσουχάσουμε...

Κ’ ἐπειδὴ δὲ σάλευε ἀπ’ τῆ θέσῃ τῆς.

—Πές του νᾶρθῃ ἀπάνω, δὲν ἀκούς ;

Βγήκε μιὰ στιγμή. Σὲ λίγο γύρισε. Τώρα ἡ μιλιὰ τῆς ἦταν δίχως χρῶμα, τὰ θήματά τῆς ἦταν σὰν ἀλύγιστα, εἶχαν τὴν ἀκαμψία τοῦ μαρμάρου. Ἡ φωνὴ τῆς τώρα ἦταν ἀγνώριστη, φωνὴ ἐντελῶς ἀλλόκοτη,—κ’ ἐπίσημη :

—ΑΝΙΣΩΣ ΛΕΕΙ Κ’ ΕΧΕΤΕ ΔΟΥΛΕΙΑ, ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ ΠΡΩΤΑ ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΤΕ... ΠΕΣΤΕ ΤΟΥ ΤΙ ΩΡΑ ΝΑ ΓΥΡΙΣΗ.

Αὐτὸ εἰπώθηκε μὲ τόνο τόσο ἐπίσημο, ἔτσι συλλαβιστὰ καὶ καθαρά, πού τώρα πλέον τὸ πρόσεξε καὶ κείνος.

Ἔμεινε γιὰ μιὰ στιγμὴν ἀκίνητος. Κοιτάχτηκαν καλά—καλὰ στὰ μάτια.

Ἔξαφνα, θαρρεῖς, ΜΠΗΚΕ ΣΕ ΝΟΗΜΑ. Ἐνα μεγάλο φῶς ἔγινε μέσα του. Ἐπεσον ἀπότομα ἡ φωνὴ του, καὶ μὲ τὰ μάτια τώρα καρφωμένα μέσ’ στὰ μεγαλωμένα τῆς τὰ μάτια, τῆς εἶπε τότε ἀνέκφραστα καὶ κείνος :

—ΑΦΟΥ ΤΟ ΘΕΛΗ, ΑΣ ΓΙΝΗ ΟΠΩΣ ΤΟ ΘΕΛΕΙ ! Θὰ ΤΟΝ περιμένω τὰ μεσάνυχτα.

Καὶ κείνη βγήκε, κ’ ἔκλεισε τὴν πόρτα.

Ἔμεινε μόνος τότε, ὀρθός, στῆ μέση τοῦ γραφείου.

Τότε ἔξαφνα τοῦ φάνηκε, πῶς ἔλα τώρα γύρω του τὰ πράματα, εἶχαν ἀλλάξει ὄψη διαμιάς· τὸ ρολοῖ, μὲ τὸ αἰώνιο τικ—τάκ, ἄρχισε μιὰ δική του μουσική, πού θύμιζε χαρμόσυνες καμπάνες· τὸ φῶς τῆς λάμπας ἔφεξε σὰν ἥλιος· καὶ μέσα στὴν ἀπέραντη σιωπῆ, γεννήθηκαν ἀπότομα κάποιοι ἦχοι, κάποια τραγούδια ἐξαισία καὶ γνώριμα, σὰ νὰ ἦταν πλήθος ὄργανα ἐκκλησίας, κρυμμένα γύρω, πίσω ἀπὸ τοὺς τοίχους...

Τᾶδιωξε ἔλ’ αὐτά, περνώντας τὴν παλάμη του στὸ μέτωπο. Ἡ λάμπα ἔγινε πάλι ὅπως καὶ πρὶν, τὸ ρολοῖ ξανάρχισε τὸ ρυθμικό του χτύπο—κ’ ἡ σιωπῆ ἦρθε πάλι μέσ’ στὴν κάμαρα, κ’ ἐγκατεστάθη στὶς γωνιές, καθὼς καὶ πρὶν.

Τότε ξανακάθισε καὶ πάλι στὸ γραφεῖο του, κι’ ἄρχισε παράφορα νὰ γράφῃ· ἐτούτην ὅμως τῆ φορά δὲν ἔκανε διάλειμμα, μήτε σηκώθηκε ἀπ’ τὸ κάθισμά του, νὰ κάμῃ βόλτες διόλου, καθὼς πρὶν ἐργάστηκε χωρὶς νὰ σταματήσῃ, ἴσαμε τὶς ἔντεκα καὶ τέταρτο. Εἶχε δειπνήσει ἀπὸ πολὺ νωρίς, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γράψῃ ἔλο τὸ βράδι.

Πράγμα πολὺ περίεργο ἐπίσης : ἡ καμαριέρα δὲν παρουσιάστηκε, νὰ τὸν ρωτήσῃ μήπως θέλῃ τίποτε, καθὼς συνήθως, πρὶν νὰ κοιμηθῆ· ἔσο γιὰ τὸ μικρὸν ὑπηρετᾶνε, κι’ αὐτὸς εἶχε πλαγιάσει ἀπὸ νωρίς. Τότε ταχτοποίησε τὰ χαρτιά του, ἄνοιξε τὰ συρτάρια τοῦ ἕνα—ἕνα, ἔτκισε κάποια γράμματα παλιά, καὶ τᾶρριξε μηχανικὰ στὸ τζάκι· οἱ κινήσεις του ἦταν πολὺ ἴσυχες. Ὅποιος τὸν ἐβλεπε μποροῦσε νὰ πιστέψῃ, πῶς δὲ συνέβαινε τίποτα τὸ ἔκτακτο, πῶς ἦταν μιὰ βραδιά συνηθισμένη...

Ἄφου τελείωσε ἔλη αὐτὴ τὴν προετοιμασία, ἀναψ’ ἕνα τσιγάρο, καὶ περιμένε. Ὑστερα πῆγε πάλι καὶ ξαπλώθηκε, στὸ συνηθισμένο τὸ ντιδάνι.

Καὶ τότε πάλι στὸ μυαλό του διεγράφησαν, ἔλα τὰ περασμένα τῆς ζωῆς του. Πέρασαν ἀπ’ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, ἕνα σωρὸ χαμένες λεπτομέρειες, πλήθος λησμονημένες ἱστορίες...

Ἐκαμε μιὰγοργὴν ἐπιθεώρηση σ’ ὅλες ἐκεῖνες τὶς αἰφνίδιες ἀναμνήσεις,

καὶ τὶς ταχτοποίησε καὶ κείνες, ἔτσι ὅπως εἶχε κάμει στὰ χαρτιά του· δὲν κράτησε παρὰ δυὸ—τρεῖς μονάχα, τὶς ἄλλες ὅλες πάλι τὶς ξανάριξε, μέσ' στὴ μεγάλη σκιὰ τοῦ Παρελθόντος.

Ἐπειτα πῆγε ἴσια καὶ κοιτάχτηκε, στὸ διπλανό, τὸν τρίφυλλο καθρέφτη· διώρθωσε τὴ γραβάτα του προσεχτικά, κ' ἔστρωσε μ' ἐπιμέλεια τὰ μαλλιά του. Κ' ὕστερα τὸν πῆρε ἀδημονία.

Γύριζε ἀπάνω—κάτω σὰν τρελλός· θᾶθελε νὰ σπρώξει τὸ ρολόι, νὰ ἐπιταχύνῃ τὶς στιγμὲς καὶ τὰ λεπτά. Ὅμως κι' αὐτὸ δὲ βάσταζε πολὺ.

Κάθησε καὶ πάλι στὸ γραφεῖο του, κ' ἐξακολούθησε ἤσυχα νὰ γράφῃ. Σὲ λίγην ὥρα, στὸ ἀποκάτω τῆς σελίδος, χάραξε φαρδεῖα τὴ λέξη: ΤΕΛΟΣ. Ὅταν ξανασήκωσε τὰ μάτια, τὸ ρολόι χτύπησε μεσάνυχτα.

Σχεδὸν ἀμέσως ἄκουσε καὶ πάλι τὸ κουδούνι.

Δὲν ἄκουσε νὰ κατεβῇ κανένας. Ἡ καμαριέρα θὰ εἶχε κοιμηθεῖ. Κι' ὅμως σὲ λιγάκι ἡ πόρτα ἀνοίχτηκε, καὶ μπῆκε τότε μέσα κάποιος ἄνθρωπος καὶ στάθηκε στὴν πόρτα σιωπηλά.

Ἐκεῖνος δὲν ξαφνιάστηκε καθόλου, προχώρησε νὰ τὸν προϋπαντήσῃ.

Ὁ ἄγνωστος τοῦ λέει τότε:

— ΠΑΜΕ;

Καὶ κείνος σὰν ἠχώ τοῦ λέει:

— ΠΑΜΕ.

Πῆρε τὸ καπέλλο, τὸ παλτό του, τοῦκαμε θέση νὰ περάσῃ πρῶτος. Προχώρησαν στὴ σκάλα, δίχως κρότο, ἀνοιξαν τὴν ἐξώπορτα, καὶ δγῆκαν...

Καὶ τότε μιὰ φρικτὴ, φρικτὴ κραυγὴ, ἔσκισε τὸ σπίτι, ἀπάνω ὡς κάτω. Ἡ Μαριγὼ τινάχτηκε ὅπως ἦταν, μὲ ξέπλεκα μαλλιά, καὶ σὰν τρελλή, ἄρχισε νὰ κλαίῃ στὰ σκοτεινά. Ὁ ὑπηρετᾶκος, ξύπνησε, καὶ κείνος σαστισμένος, κ' ἔπεσε μὲ τὰ γόνατα, μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι. Ἐνῶς σκύλος οὐρλιάζε στὸ δρόμο.

Καὶ τώρα, μέσα στ' ἀδειανὸ γραφεῖο, ἡ λάμπα σβήστηκε καὶ κείνη σιωπηλά, ἀπάνω στ' ἀφημένα τὰ χειρόγραφα, σβήστηκε σὲ λίγο σιωπηλά, σὰ νὰ μὴν εἶχε πιά τί νὰ φωτίσῃ...

ΑΠΟ "ΤΑ ΠΡΟΤΟΥ Ν' ΑΡΑΞΟΥΜΕ,,

Τ Α Ξ Ι Δ Ι

Ἡ σκέψη μου εἶνε θλιβερὴ σὰ μιὰ σειρήνα βαποριοῦ
κι οἱ ἐπιθυμίες μου ἀνήσυχες σφυρήχτρες κάποιου τραίνου,
στὴν ὄσφρηση ἔχω πάντοτε τὴ μυρουδιά τοῦ λιμανιοῦ
καὶ τοῦ σταθμοῦ τὴ ζωγραφιά στὰ μάτια μου τοῦ ξένου.

Πόση ζωὴ σπατάλησα, προσμένοντας βουβὸς ἐκεῖ...
Κι ὅμως καὶ πάλι νοσταλγῶ νᾶρθῃ ἓνα τραῖνο ἢ πλοῖο
καὶ νὰ μὲ πάρει νὰ μὲ πάει σὲ κάποια πόλη μακρινὴ
ὅπου μπροστὰ μου θ' ἀνοιχτεῖ σὰν ἄγνωστο βιβλίο.

Καὶ μόνος θενὰ πλανεθῶ στοὺς δρόμους τῆς τοῦς πιὸ παλιούς·
τὰ βλέμματά μου θὰ λουστοῦν μέσα σ' εἰκόνες νέες·
σὲ μιὰ πλατεῖα τραγουδιστῆς θὰ τραγουδάει γλυκοὺς σκοποὺς
καὶ γύρω του θὰ τὸν ἀκοῦν γυναῖκες πανωραῖες.

Κι' ὅταν βραδιάσει, στὴ μικρὴ ταβέρνα, θενὰ πάω νὰ βρῶ
τοὺς ναυτικοὺς ποῦ γνώρισα σὲ κάποιες ἄλλες χῶρες
καὶ ντόπιο πίνοντας κρασί, τὶς ἱστορίες θ' ἀφουγκραστῶ
τῶν μαγικῶν τους ταξιδιῶν λησμονημένος γιὰ ὄρες.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

“SENHORA DOS REMEDIOS E DA BOA MORTE,” *

Οι αγάπες μου ! Οι αγάπες μου ! Μιά νεαρή Ἀμαζόνα
πὸ ἓνα νευρώδη Κένταυρο, καβάλλα, πολεμᾷ
καὶ πὸ μ' ὀλόρθα τὰ βυζιά κι' ἀνεμιομένους πέπλους
ἀπάνου του—πόσο ὠμορφη καὶ τρομερή !—χυμᾷ.

Ἡ νέα τοῦ Κεραμικοῦ πὸ ἔχει ἀκουμπήσει ἀγάλια
τὸ πρόσωπο στὸ χέρι τῆς καὶ σκεφτικὰ κυττᾷ
θαρρεῖς νὰ φεύγουν ἡ ζωὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ νεότη, ἡ μέρα
καθὼς κυττᾷμε ἓνα γοργὸ ποτάμι νὰ κυλᾷ...

Κι' ἐσύ, Ἀθηναία, μὲ καρποὺς κι' ἀνθία στὸ κἀνιστρό σου,
ὅπου ἀνεβαίνεις ἤρεμα κι' ἀργὰ στὸν Παρθενῶνα
καὶ πὸ τὸ νέο σου κορμί, — καρπὸς κι' ἀνθὸς ἀντάμα, —
εἶν' ὡς μιὰ ἀναθηματικὴ πρὸς τὴ Ζωὴ κολῶνα...

Μὰ ἡ μυστικὴ λατρεία μου πάει σ' Ἑσένα πὸ εἶδα
μέσ' σ' ἓνα νεκροκορέβατο ρόδινο ξαπλωμένη,
φορῶντας ἓνα διάδημα μὲ χίλια δυὸ πετράδια
καὶ μὲ παλῆα μεταξωτὰ καὶ τρίχαπτα ντυμένη,

σ' Ἑσένα πὸ ἓναν ἤρεμο θαρρεῖς κοιμώσουν ἔπνο
κ' εἶχες τὸ στόμα σὲ γλυκὸ χαμόγελο ἀνοιγμένο
κ' ἤσουν τόσο δροσερὴ πὸ μοιαζες μ' ἓνα ρόδο
μόλις ἀπ' τὴν τριανταφυλλιά νὰ τῶχανε κομένο,

σ' Ἑσένα ἀγνή Καθολικὴ Μαντόνα πὸ ἡ γλωμὴ σου
μορφὴ τῆς ἐκκλησίας σου φώτιζε τὰ σκοτάδια
κι' ἔριχνε γύρω μιὰ βουβὴν εἰρήνη ὡς τὸ φεγγάρι
σὰ χύνει τὴ θλιμένη του μαγεία μέσ' στὰ βράδια,

πὸ ὀδινες ζέστη μιᾶς φωληᾶς καὶ κρεβατιοῦ γαλήνη
στὴν κορὰ φρίκη τοῦ χαμοῦ καὶ τοῦ νεκροκορεβάτου,
Παρηγορήτρα τοῦ ἀρρωστοῦ κι' ἐκείνου πὸ πεθαίνει:
—Σ' Ἑσέ, «Κερά τῶν Γιατρικῶν καὶ τοῦ Καλοῦ Θανάτου!»

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

* Σὲ μιὰ παλαιῆ ἐκκλησία τοῦ Porto, στὴν Πορτογαλία, ἀφιερωμένη στὴν
«Παναγία τῶν γιατρικῶν καὶ τοῦ καλοῦ θανάτου», εἶδε ὁ ποιητὴς τὸ κέρινο καὶ
ντυμένο ὁμοίωμα μιᾶς Παναγίας, ξαπλωμένης σ' ἓνα νεκροκορέβατο. Στὸ ὁμοίωμα
αὐτὸ εἶδε τὸ βαθύτερο σύμβολο τῆς Χριστιανικῆς Θεησείας καὶ ὅ,τι τὴν κάνει ὑπέρ-
τερη ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ Θεησεία: τὸ ὅτι δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἄνθρωπο στὸ
χεῖλος τοῦ τάφου ἀλλὰ τὸν παρηγορεῖ μὲ τὴν χίμαιρα μιᾶς πέρας τοῦ τάφου ζωῆς.
Κι' αὐτὸ ἠθέλησε γὰ πῆ στὸ τραγοῦδι αὐτό.

Η ΠΑΛΙΑ ΜΟΥ ΓΕΙΤΟΝΙΑ

VI

Στῆς φτωχικῆς ταβέρνας σου θὲ νᾶρθω τὸ τραπέζι,
νὰ ὄνειρευτῶ ὅσα πέρασαν καὶ τόσο ἔχω ἀγαπήσει,
ὅταν τ' Ὀχτώβρη ἡ ἀντηλιά, στὸ φύλλωμα θὰ παίζει
τῆς ἀκακίας, πὸ ἡ νοτιὰ θὲ νᾶχει κιτρινίσει.

Ὅλα, τὸ ξέρω, δὲ θὰ ἰδῶ ἔτσι ὅπως τάχω μάθει,
μὰ κάτι θάμεινε παληό, νὰ εἰπεῖ ἡ ψυχὴ μου «Κοίτα,
«ἀκόμη ὑπάρχει κάποια αὐλή, μιὰ λεύκα, καὶ στὰ βᾶθη
«ἡ δύση ἀνάβει σὰ φωτιὰ ἓνα τζάμι στὴ σοφίτα.

«Ἀκόμα πλέκονται οἱ σκιὲς στὴ καταχνιά τῆ γκριζα,
«τοίχων πὸ ξέβαψε ὁ καιρὸς, μ' ὠραία περιπλοκάδια,
«ἀπ' τὴν γαζία ποῦ ξερες τώρα ἀπομένει ἡ ρίζα
«καὶ κρέμεται ἡ παλῆα φωληὰ κάτω ἀπ' τὴ στέγη σου ἄδεια.

«Ἐδῶ δὲν ἦταν ἄλλοτε, πὸ τὴ ζωὴ εἶχες νοιώσει,
«ὡσὰν παιγνίδι εὐχάριστο χωρὶς σκοπὸ κανένα ;
«Ὡ πίνε τώρα, ὡς πὸ ἡ πικρὴ σου σκέψη νὰ θολώσει,
«κι' ἄλλο νὰ μὴ θυμᾶται πιὰ, παρὰ τὰ περασμένα !»

VII

Μὲ τρόμο σ' ἔβλεπα, ὦ φθορά, στὸ σπίτι μου νὰ πέφτης
ἔλεγε ἡ ἀράχνη, ὡς ἄγγελμα ἀπὸ κάποιο περρωμένο,
στὸ σάπιο τοῖχο μιὰ φωληὰ, θαμπώθηκε ὁ κατρέφτης,
καὶ τὸ ῥολοῖ ἐστάθη ἀργὰ μιὰ νύχτα κουρασμένο.

Κιτρινοφύλλιασε ἡ μουριά πρὸς τὸ πανάρχαιο σπίτι,
στὰ ξύλα ὁ σκόρος ἔτριξε, καὶ δίχως νὰ φωνάζει
πηδοῦσε ὡς τὸ παράθυρο τῆς στέγης τὸ σπουργίτι,
γιὰ ναῦρη κάποιο ψίχουλο στὸ σάπιο του πρεβάζι.

Μάταια μιὰ σκέψη μου ἔδιωχνα, σκέψη πικρὴ, νὰ φύγη :
«Μήπως, στὰ βᾶθη μοῦλεγε, θ' ἀλλάξει ἡ γῆ γιὰ σένα ;
«Κοίταξε στὴν αὐλὴ ἡ φθορὰ χρυσώνει, καὶ τυλίγει
«τὰ φύλλα, ἀργὰ, τοῦ πλάτανου, καὶ τὰ σκορπᾷ ἓνα, ἓνα».

ΤΑ ΕΡΗΜΑ ΚΕΝΤΡΑ

Οἱ ἔρωτες οἱ ἐφήμεροι τοῦ περασμένου θέρους
 στέκουνε τώρα μοναχοὶ κι' ἀμίλητοι καὶ κλαίνε
 στῶν λουτροπόλεων τὰ ψυχρὰ κι' ἐρημωμένα κέντρα.
 Διαβαίνει τὸ φθινόπωρο στὰ παγερὰ τὰ κέντρα
 κι' ἕναν νοητικὸ παλμὸ οἱ φτεροῦγες του ρυθμίζουν
 τὴ ναρκωμένη ἀτμόσφαιρα ἀφυπνίζοντας τριγύρω
 σὰ ν' ἀνεμίζη, ὅλη εὐωδιά, μιὰ σάρπα μεταξένια.
 Στὸ πέλαγος τὸ σιωπηλὸ τῶν ἄδειων καθισμάτων
 στὸ φῶς τὸ πάλλευκο, ποὺ πιά δὲν τὸ στολίζουν ἤσκιοι,
 πλανιέται ἀκόμη σὰν ἠχὼ λιπόθυμη τριγύρω,
 ὁ βόμβος τῶν ἔμιλιων κι' ἡ κίνηση κι' ἡ λάμψη.
 Ἔσβυσε τώρα ἡ κίνηση, τὰ τραῖνα ἔχουνε πάψει
 κι' ἔμεινε τὸ φθινόπωρο μοναχικὸς θαμώνας.
 Οἱ γλόμπιοι οἱ γαλακτόχρωμοι κι' οἱ ἀσημωποὶ καθρέφτες
 μελαγχολοῦνε, τὴ βροχὴ ν' ἀκοῦν ἔξω νὰ στάζη
 καὶ πιὸ μακρῶς, στὴν ἔρημη τὴν προκυμαία, νὰ κλαίνε,
 τὰ κύματα, σὲ θλιβερὸς ἐναλλαγές, στὴ νύχτα.
 Ἔμεινε τὸ φθινόπωρο μοναχικὸς θαμώνας
 στὸ πέλαγος τὸ σιωπηλὸ τῶν ἄδειων καθισμάτων.
 Μὰ στὴν ἀπόμερη γωνιά, τριγύρω στὸ τραπέζι,
 βουβοί, στὸ λευκὸ μάρμαρο ἔχουν βάλει τὸν ἀγκῶνα
 καὶ κλαῖν οἱ ἐφήμεροι ἔρωτες τοῦ πεθαμένου θέρους.

Ο ΚΗΠΟΣ ΤΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ

Μ' ἀκολουθοῦν οἱ ἀνάμνησες ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ δέντρα
 καὶ μέσ' ἀπ' τοῦ ἔρημου σπιτιοῦ τὴς σφαλισμένες γρούλλιες
 κρυφοκοιτοῦνε φάσματα ἐλπίδων πεθαμμένων.
 Μ' ἀκολουθοῦν οἱ ἀνάμνησες μὲς στὴς δενδροστοιχίες
 κι' ὅλος τοῦ κήπου ὁ ψίθυρος φωνάζει τ' ὄνομά της.
 Τῆς στέρνας τ' ἄψυχο νερὸ κάτω ἀπὸ τὴ σελήνη,
 μοιάζει ἕνας δίσκος μὲ χρυσές, παράξενες εἰκόνες,
 ποὺ τρεμουλιάζουν ξαφνικά, καὶ ζοῦν καὶ παραλλάζουν,
 ὅταν ἀγγίζει τὰ νερὰ πέφτοντας ἕνα φύλλο.
 Μὰ ἐγὼ δὲ βλέπω στὰ νερὰ, παρὰ τὸ φόρεμά της
 ποὺ φευγαλέο καὶ λευκὸ, σὰν ὄνειρο διαβαίνει.
 Κι' ὅλο ἀντικρίζω στὴς παλιές, μακρὲς δενδροστοιχίες,
 ὡσὰν σημεῖο πολὺ λευκὸ, τῆς ῥόμπας της τὴν ἄκρη,

νὰ φεύγη πίσω ἀπ' τοὺς κορμούς τῶν λυπημένων δέντρων.
 Καὶ κεῖ στὸν πάγκο, ἀντίκου μου, ἔχει βάλει τὸν ἀγκῶνα
 καὶ φαίνεται, μὲς στοῦ βραδιοῦ τὸ φῶς συλλογισμένη.
 Τοῦ κήπου ὅλος ὁ ψίθυρος φωνάζει τ' ὄνομά της
 κι' ὅπου καὶ νὰ σταθῶ, θωρῶ τ' ὀλάσπρο φόρεμά της.
 Κι' ἀραδιαστὰ τὰ κάγκελα τοῦ κήπου, ἀπόψε μοιάζουν
 σὰ στηλωμένα δόρατα φρουρῶν πόχουν στοιχειώσει
 νὰ μοῦ φρουροῦνε τὸ ναὸ τῶν ἀναμνήσεών μου.

ΜΙΧ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΟ ΧΩΛΛ ΕΝΑ ΒΡΑΔΥ...

Τὰ χειλιάκια σου χθὲς φαρμάκι στάζαν
 Κι' ἀπάνω στὴ βαρεῖα στιγμή τῆς δύσης
 Ὅσοι γυρίζανε καὶ σὲ κυττάζαν
 Ἀπὸ τὴ λύπη λέγανε θὰ σβύσει.

Στὸ πλευρό σου δὲν ἦτανε κανένας
 Μαραμένη καθόσουνα καμέλια
 Στὸν ἐσώτατο πόνο τῆς παρθένας
 Ἀδιάφορα τὰ γύρω ἠχοῦσαν γέλια

Καὶ φαινόσουνα μεσ' στὸ ἀνούσιο ἀσκέρι
 Μὲ τὴν εὐγενική σου σιλουέττα
 Ἐσπικὴ ζωγραφιά, ποὺ θεῖο ἕνα χέρι
 Μὲ μαγικὴ ζωντάνευσε παλέττα.

Καὶ καθὼς βυθισμένη στὴν πολτρόνα
 Μεσ' στοῦ χῶλλ ἔχανόσουνα τὸ βάθος
 Ντολορόζα φαινόσουνα Μαντόννα
 Ἐξαῦλωμένη ἀπὸ τὸ θεῖο τὸ πάθος.

Τέλος πάντων ἐκίνησες νὰ φύγης
 Καὶ στὸ χῶλλ τότε γίνεται ἡσυχία
 Περιστέρα δειλὴ τὰ φτερὰ ἀνοίγεις
 Καὶ διαβαίνεις καὶ πᾶς σὰν ὀπτασία.

Ἄγγελιο

ΚΙΜΩΝ ΓΑΛΑΖΗΣ

ΓΑΛΑΝΑ, ΑΛΛΟΙΩΡΑ ΜΑΤΙΑ

Ὁ ἄερας σφύριξε μέσα ἀπὸ τὰ πεῦκα τῆς πλατείας κι' ἔλειτα στὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου, χτυπώντας τὴν πᾶνινη τέντα τοῦ μεγάλου καφενεῖου. Τὰ φῶτα τῆς προκυμαίας ἔτρεμαν καὶ τὰ θολὰ νερὰ τοῦ λιμανιοῦ ἀνέβαιναν ὡς τὴ σκάλα τῆς ἀποβάθρας. Τ' ἀμάξια στεκόταν στὴ σειρά ἐμπρὸς στὸ στενὸ πεζοδρόμι. Στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ οἱ βάρκες τριγύριζαν περιμένοντας τὸ βραδινὸ βαπόρι τῆς γραμμῆς. Ἄραιοι διαβάτες πέρασαν βιαστικοί· ὁ ψυχρὸς ἄνεμος ἔφευγε σταγόνες βροχῆς, μαζὺ μὲ κομμένες νότες ὄρχηστρας ἀπὸ τὸ ὑπόγειο τοῦ μεγάλου καφενεῖου, πὺν κολυμποῦσε σὲ κύματ' ἀπὸ φῶς. Κάθε φορὰ πὺν ἀνοίγε ἡ πόρτα τοῦ ἀκουόταν μιὰ βραχνὴ εὐθυμῆ φωνὴ πὺν τραγουδοῦσε ἀδιάντροπα. Πέρα ἔλαμπαν τὰ φῶτα τῆς γέφυρας μὲ μιὰ θαμπὴ λάμψη· κρῦο καὶ σκυθρωπὸ μαύριζε κοντὰ τῆς τὸ μικρὸ βουνὸ μὲ τὸ ἐρειπωμένον κάστρο· στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ στέκονταν στὴ γραμμὴ ἀκίνητα τὰ φορτωμένα βαγόνια.

Μιὰ κρῦα πνοὴ ἐρχόταν ἀπὸ τὴ μισόθαμπη θάλασσα, πὺν ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι ἄσπριζε φωτισμένη ἀπὸ τοὺς ἀφρούς τῶν κυμάτων καὶ πάνω τῆς ἀφειγγὸς κρεμόταν ὁ συγνεφιασμένος οὐρανός.

Στὸ ἐτοιμόρροπο ὑπόστεγο τῆς προκυμαίας εἴταν μαζεμένοι ἐκεῖνοι πὺν περίμεναν τὸ βραδινὸ βαπόρι καὶ κάθε φορὰ πὺν ὁ ἄερας στέναζε στὰ πεῦκα καὶ θρηνοῦσε ἀνάμεσα στὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου, φανέρωναν ζωηρὰ τὴν ἀνησυχία τους, ρίχνοντας ἐρευνητικὰ ματιὰς στὸ βουερὸ πέλαγο. Ἀκουόνταν τότε τὰ κύματα πὺν ἔσπάζαν στοὺς βράχους, σὺν ἔξωτικὸ παρὰ-φῶνο τραγοῦδι.

...Σωριασμένη στὸν πάγκο τοῦ ὑπόστεγου μιὰ μαυροντυμένη γυναίκα ἔκλαιγε μὲ πνιχτοὺς λυγμούς. Ἐνας ἄντρας μὲ δακρυσμένα μάτια ἔσκιβε πάνω τῆς κάθε τόσο καὶ τῆς ἔλεγε κάτι κρατώντας μὲ κόπο τὴ συγκίνηση. Ἐλεῖτα ἔφευγε τὸ χέρι τοῦ στὴν πένθιμη γραβάτα του κι' ἔπειτα στὸ πρόσωπό του σὰ νὰ τὸν ἐνοχλοῦσαν τ' ἀφιμένα γένηια.

Ἡ ἀρρωστιαρική σκοτεινὴ μορφή ἑνὸς γέρου πὺν τριγυροῦσε ἐκεῖ κοντὰ μὲ ἀνήσυχια μεγάλα βήματα, στεκόταν ἐρωτηματικά, περιέργα μπροστά τῆς καὶ τὴν κοίταζε. Κι' ὅταν ἐκεῖνη στέναζε φέροντας τὸ μουσκεμένο μαντήλι στὰ μάτια τῆς, ὁ γέρος μάκραινε σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἔξαφνα ἀπὸ βαθεῖα ἀφηρημάδα.

Πέρα στὸ ἀκρωτήρι φάνηκαν τώρα τὰ χρωματιστὰ φῶτα τῶν καταρτιῶν τοῦ βαποριοῦ πὺν σάλευαν ἀπὸ τὰ ταραγμένα νερά· πνιχτὸ κι' ὑλόκωφο ἦρθε τὸ σφύριμά του. Ὁλων τὰ μάτια στράφηκαν στὴ θάλασσα. Ἡ μαυροντυμένη γυναίκα ἄφισε μιὰ δυνατὴ σπασστικὴ κραυγὴ καὶ σηκώθηκε. Ὁ γέρος μὲ τὴν ἀρρωστιαρική σκοτεινὴ ὄψη γύρισε καὶ τὴν κοίταξε σμίγοντας τὰ φρύδια ἐρεθισμένα.

—Τρομερὸ νὰ δεῖ τὴν κόρη τῆς πεθαμένη, —εἶπε κάποιος κοντὰ του.

Κι' ἔπειτα πρόσσεσε :

—Εἶνε τὸ κορίτσι πὺν εἶχεν ἔρθει τὸ περασμένο καλοκαῖρι ἐδῶ. Θυμᾶστε ; Ταξιδεύαμε μαζὺ ἀπὸ—

Ἡ φωνὴ του χάθηκε στὸ πλῆθος πὺν μαζεύονταν τώρα στὴν προκυμαία. Ὁ ἄνεμος σφύριξε θλιβερὰ μέσα ἀπὸ τὰ σύρματα κι' ἔπειτα στέναζε στὰ δέντρα.

Ὁ γέρο θέμος προχώρησε στὴ σκάλα τῆς ἀποβάθρας.

...Ὅταν βρέθηκε στὸ βαπόρι πάνω τὰ εὐθύμα πρόσωπα τριῶν κοριτσιῶν τὸν ὑποδέχτηκαν πρόσχαρα.

—Ἡ θεία ἔρχεται, εἶπε ἡ πιὸ μικρὴ. Εἶναι ζαλισμένη ἀκόμα. Μὴ ὤωτᾶτε. μπαμπά, τὶ τραβήξαμε. Εἶχαμε ἄερα σ' ὄλο τὸ ταξίδι.

—Περιμένετε ὦρα ; ρώτησε ἡ δεύτερη.

Ὁ γέρο θέμος προχώρησε. Μουρμούρισε μόνο :

—Ποῦ εἶχατε καθυστέρηση ;—

καὶ κατέβηκε τὴ σκάλα πὺν ὠδηγοῦσε στὶς καμπίνες.

Τὰ τρία κορίτσια ἔβλεπαν τὰ φῶτα τῆς προκυμαίας. Ὁ ἄερας κόλπωνε τὰ ὁμοίμορφα, ἀπὸ κόκκινη κλαδωτὴ φανέλλα φορέματά τους, κι' οἱ τοῦφες τῶν μαλλιῶν ἀνέμιζαν ἄταχτες χαϊδεύοντας τὰ γλωμὰ πρόσωπά τους κάτω ἀπὸ τὶς καφετιὰς ψάθες τους μὲ τὰ μαβιά ἀνθάκια. Τὸ βίντζι ἔτριζε, θορυβοῦσε ἀδιάκοπα κι' ἡ βουή του ἔσμιγε μὲ τὶς φωνὰς ἀπὸ τὶς βάρκες.

—Ἄς βγοῦμε μεις κι' ἄς μείνει ὁ μπαμπᾶς γιὰ τὰ πράματα, εἶπε ἡ πρώτη.

—Καὶ ἡ θεία ; ρώτησε ἡ δεύτερη.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή ὁ γέρο θέμος φάνηκε στὰ σκαλοπάτια ἀνεβάζοντας ἀπὸ τὸ μπράτσο μιὰ γυναίκα περασμένη στὰ χρόνια. Τὰ κορίτσια τρέξανε κοντὰ τους μὲ ὑποκριτικὸ ἐνδιαφέρο.

—Θεία, μήπως θέλετε μέντες ; φώναξε δυνατὰ στ' αὐτὴ τῆς ἡ πιὸ μικρὴ, φέροντας τὴν ὀμπρέλα ἀπὸ τὰ χέρια τῆς. Τὴν ἴδια στιγμή ὄμως ὄλοι οἱ ἄλλοι ἤχοι ἔσβησαν μὲ μιὰς· λυπητερὸ καὶ ἀναρθρο ἀκούστηκε τὸ θανατερὸ κλάμμα μιὰς γυναίκας.

—Τί εἶναι, ρώτησαν τὰ κορίτσια. Καὶ κοίταξαν στὴ σκάλα τοῦ βαποριοῦ μὲ ἀλαφρὸν τρόμο.

Ὁ γέρο θέμος τοὺς εἶπε τὰ ἴδια λόγια πὺν εἶχε ἀκούσει στὴν προκυμαία κι' οἱ ὄψεις τους σκιασθήκαν ἀπὸ μορφασμὸ διαβατικῆς λύπης.

Κρῦα καὶ σιωπηλὴ ἀπλωνόταν πέρα ἡ πόλη, τὰ σπίτια τῆς ἄσπριζαν ἀνάμεσα στὰ δέντρα καὶ τὰ φῶτα πὺν προχωροῦσαν ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα ὡς τὴ γέφυρα ἔτρεμαν μὲ θαμπὴ λάμψη. Ὁ θόρυβος τῆς ἄγκυρας πὺν ριχνόταν, ἄραζε τώρα τὸ μαυροκόκκινο ὄγκο τοῦ βαποριοῦ ἀντικρὸ στὴν ἔρημη στεριά. Ἐκεῖ ξεχώριζε τὸ γυμνὸ τελλάρο τοῦ καλοκαιριάτικου κινηματογράφου καὶ οἱ ἄσπροι δρόμοι πὺν χάνονταν στὴ σκοτεινὴ δενδροστοιχία.

Ἀκούστηκε πάλι τὸ βίντζι πὺν ἔτριζε κι' ἔπειτα μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὶς βάρκες πὺν εἶπε :

—Ἐκεῖ στὴ μαοῦνα θὰ μποῦνε ὄλα.

— — — —

Ὅταν τὸ ἀμάξι ἔφτασε στὸ τέλος τοῦ δρόμου ἀφίνοντας πίσω του τὴ δενδροστοιχία, ὁ γέρο θέμος κατέβηκε πρῶτος δίνοντας τὸ χέρι του στὴν ἀργοκίνητη θεία. Τὰ πρόσωπα τῶν κοριτσιῶν πρόβαν ἀπὸ τὸ ἀνοίγμα τοῦ ἀμαξιοῦ περιέργα καὶ κοίταξαν τὸ σπίτι. Σκοτεινὸ ὕψωνε τὴν παλαικὴ ὄψη του σὰ βυθισμένο σὲ μιὰ ἀπέραντη σιωπὴ πὺν ἔπνιγε κάθε ἤχο. Πέρα μαύριζαν τὰ δέντρα κι' ἀνάμεσα' ἀπ' αὐτὰ τρεμόσβηναν τὰ φῶτα τῆς προκυμαίας. Ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα τοῦ βαποριοῦ κι' ἔπειτα ἡ ἠχώ του ἀπόμακρα. Τὰ κορίτσια πήδησαν κάτω κι' ἀκολουθώντας τὸ μικρὸ πετροστρω-

μένο δρόμο κοντά στα σιδερένια κάγκελα του περιβολιού ήρθαν στην αλλόπορτα. Μιά στιγμή τους φάνηκε ότι ξημιά ανήσυχη και κοῦα τριγύριζε τη μακρινή αυτή συνοικία, όταν όμως είδαν τις φωτεινές γραμμές να πέφτουν από το χαλασμένο παράθυρο του διπλανού σπιτιού στα καφετιά κλαδιά της κληματαριάς, τότε ένιωσαν να τις πλημμυρίζει ένα αίσθημα χαρᾶς και ασφαλίας.

— Από κει περνάει ο δρόμος που γίνεται ο περίπατος του καλοκαιριού, ἔδειξε ο γέρο Θέμος ανεβασμένος στα πρώτα σκαλοπάτια, ἔπειτα πέφτει ἀκριβῶς στη δεντροστοιχία κ' ἀπὸ κει βγαίνει στην ἀπάνω πλατεία.

Τὰ κορίτσια κοίταζαν ἄφωνα. Μαῦρες ἀκίνητες σκιές μεγάλωναν φανταστικά στὸ σκοτάδι· κάπου κοντά ἀκουόταν ἕνας ἰσόχρονος χτύπος σὰ βήματα ἀργά, ρυθμικά, πὸν ὄλοένα φαίνονταν πὸς πλησίαζαν, μὰ στέκονταν πάντα στην ἴδια θέση. Ἀπὸ τὴ διπλανή αὐλή ἤρθε τὸ χλιμίντρισμα ἑνὸς ἀλόγου κ' ἔπειτα τὸ χτύπημα τῶν ποδιῶν του στὸ πλακόστρωτο.

— Ὅταν ἀνοιξαν τὴ μεγάλη πόρτα του σπιτιοῦ καὶ προχώρησαν στὰ πρώτα δωμάτια, αἰσθάνθηκαν μιὰ βαρειά μυρωδιά σὰ μυρωδιά ἀπὸ στίβους παλιῶν ἐφημερίδων, πὸν ἀναδιόταν ἀπὸ τὸ πολύκαιρο κλείσιμο . . .

— Σὰ νὰ βρίσκωμαι στὸ βαπόρι ἀκόμα, μουρμούρισε ἡ θεία. Καὶ τὰ γεροντικά γαλανὰ, ἀλλοίθωρα μάτια τῆς κοίταζαν γύρω ἄτονα.

— Τὸ πρῶτὸ ὁ ἥλιος πέφτει ὅλος στὶς προστινὲς κάμαρες, ξαναεἶπε ὁ γέρο Θέμος. Ἀπὸ κει φαίνεται ἡ γέφυρα κ' ἕνα μέρος τῆς κάτω πλατείας. Εἶπε τὰ λόγια αὐτὰ μ' ἕναν τόνο σὰ νὰ ἔδινε τὴν ἐξηγήση στὸν ἑαυτό του.

— Θεία, μήπως θέλετε μέντες; φώναξε δυνατὰ στὸ αὐτί τῆς τὸ πιὸ μικρὸ κορίτσι.

Ἡ κουφή θεία, πὸν δὲν ἄκουσε τί τῆς εἶπε, τὴν κοίταξε μὲ τὴν ὑποψιά-
ρικη ματιά τῆς κ' ἀποκρίθηκε σβησμένα :

— Ποῦ νὰ μείνωμε ;—κάτω ; Ἄ ὄχι δά—,

Καὶ προχώρησε στὴ σκάλα πὸν ἔφερε στὶς ἀπάνω κάμαρες.

— Ναυσικά, ἄφασέ τὴν, δὲ θέλει τίποτα, εἶπε ὁ γέρο Θέμος. Νὰ τὴν βοηθήσετε μόνο νὰ γδυθεῖ. Κι' ἔπειτα πρόστεσε :

— Περάστε ὅπως-ὅπως, ἀπόψε κ' αὔριο θάχουμε τὰ πράματά μας.

Ἐξαφνα ἔφερε τὸ χέρι του στὸ στόμα καὶ ἀφουγκράστηκε. Τὰ κορίτσια προσέξανε ἀσάλευτα. Τὰ βήματα τῆς κουφῆς θείας σύρθηκαν ἀργὰ στὸν πλακοστρωμένο διάδρομο, ἐνῶ ἡ βροχὴ χτυποῦσε στὰ τζάμια δομητικά. Πέρα ἀπὸ τὴ δεντροστοιχία ἐρχόταν πνιχτὸ, σὰν κουρασμένο, τὸ ἄγριο κλάμα τοῦ ἀέρα . . .

II

Ἡ Ναυσικά ὄρθια στὸ ὑγρὸ ἀπὸ τὴ βροχὴ μπαλκόνι κοίταζε τὸ σηματο-
στολισμένο ξένο πολεμικὸ, πὸν εἶχε ἀράξει στὴ γέφυρα κοντά. Γύρω ἔλα-
μπαν πάντα οἱ σταλαματιᾶς τῆς βροχῆς στὶς ὄχθες, ἀδύνατες ἀχτίνες τοῦ
πρωῖνου ἡλίου καὶ ἡ μουσκεμένη γῆ ἀνάδινε ὑγροὺς ἀτμούς. Ἡ πλατεία
κυματιστὴ ὁμίση πὸν φοροῦσε—καὶ τῆς ἔδινε ὄψη μικρῆς ντάμας—ὠγκο-
νόταν ἀπὸ τὸν ἀλαφρὸ παλμὸ τῶν στηθειῶν καὶ στὸ ἀνασήκωμα τῶν μα-
νικιῶν ξεχώριζαν οἱ γαλάζιες φλέβες στὴν ἀσπρὴ ἐπιδερμίδα. Τὸ πρόσωπό
τῆς εἶταν λίγο χλωμὸ καὶ τὸ βλέμμα τῆς ἔπεφτε γύρω διαπεραστικὸ, ἀλαμπο
σὰ βλέμμα ἀτίθασου ἀγοριοῦ.

Πέρα ἀνάμεσα στὶς ἀτελείωτες στέγες ξεχώριζε τὸ ψηλὸ μαυροπέτρινο
ῥολοῖ, πὸν χτυποῦσε κάθε τέταρτο—κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα τρεμόλαμπαν
χλωμοπράσινα τὰ νερά, δέροντας τὶς ἔρημες, γυμνωμένες μπανιέρες.

Στὸ δρόμο τοῦ κάστρου τὰ κυπαρίσσια στέκονταν ἀκίνητα κ' ἀνάμεσό
τους πρόβαλλαν τὰ κόκκινα κεραμίδια ἑνὸς νεόχτιστου σπιτιοῦ.

Φαιδρὴ, μὲ τὸ ἀγέρωχο ἀργὸ βήμα τῆς ἤρθε κάτω ἀπὸ τὸ μπαλκόνι ἡ
μεσαία ἀδερφή κρατώντας στὰ χέρια τὶς κομμένες γαζίες.

— Δες, Ναυσικά—, δὲ φτάνω νὰ κόψω ἄλλες, εἶπε.

— Ἐλα πάνω, δὲν πειράζει, πρόσφερε ἐκείνη κ' ἀνασήκωσε ἀπότομα τὸ
χέρι τῆς καθὼς αὐτὸ ἀκούμπησε στὸ κρῦο, ὑγρὸ σίδερο τοῦ μπαλκονιοῦ.

— Ἄννα, σοῦ πέσανε, τῆς φώναξε ἡ Ναυσικά, ἐνῶ ἐκείνη ἀνέβαινε τὴ
μαρμάρινη σκάλα. Ἐκείνη ἔσκυψε καὶ ἡ μακριὰ πράσινη μπέρτα τῆς ἄγγιξε
τὰ σκαλοπάτια.

— Τὶ ξερὸς κῆπος—δὲν ἔχει τίποτα—, εἶπε ὅταν ἀνέβηκε πάνω.

Κι' ἔδωσε τὶς γαζίες μὲ μιὰ κλωστή.

Βροντερὴ, ἀπότομη ἤρθε ἄξαφνα μέσα ἀπὸ τὸ σπῆτι ἡ φωνὴ τοῦ πα-
τέρα κ' ἔκανε τὰ δυὸ κορίτσια νὰ κοιταχτοῦνε μ' ἀπορία.

— Ἀπὸ τὸ πρῶτὸ φωνάζει μὲ τὴ θεία, εἶπε ἡ Ἄννα. Δὲν μπορῶ ν'
ἀκούσω τί λένε.

Ἡ Ναυσικά ἀμίλητη μύριζε τὶς γαζίες, πὸν ἄφιναν ἐν' ἀπαλὸ ἄρωμα,
σὰν χάδι. Ἐπειτα σήκωσε τὰ μάτια τῆς καὶ εἶδε στὴ διπλανὴ αὐλὴ στὸ μικρὸ
ιδιωτικὸ ἀμάξι, μὲ τὶς τρεῖς θέσεις, τὸν ἄσχημο νεό, πὸν τὴν κοίταζε χθὲς
μὲ τὰ μεγάλα ἀκίνητα σὰν χανωμένα μάτια του.

Ἄνασήκωνε τὰ γκέμια κάθε τόσο καὶ τὸ ποδοβολητὸ τοῦ ἀλόγου ἀκουό-
ταν στὸ πλακόστρωτο ἀδιάκοπο :

— Τὶ ἀναιδῆς πὸν εἶνε—, εἶπε σιγὰ στὴν ἀδερφή τῆς.

— Ποιὸς ; ρώτησε ἡ Ἄννα κοιτάζοντας μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τῆς.

Ἡ Ναυσικά σήκωσε τοὺς ὤμους. Ἐπειτα πρόστεσε :

— Καὶ τί ἀντιπαθητικὸς. Καὶ μπῆκε μέσα.

Ἡ Ἄννα τὴν ἀκολούθησε ἀμέσως.

Τὰ σύρνεφα ἄπλωναν στὸν οὐρανὸ κρύβοντας τὸν ἥλιο, τὸ φῶς τῆς μέ-
ρας ξεθόρναζε, γινόταν θολὸ· πέρα στὴ θάλασσα πλήθαιναν οἱ ἀφροί.

Τὸ μεσημέρι ἡ θεία δὲν ἤρθε στὸ τραπέζι κ' ἡ Ναυσικά ἔτρεξε ἀνήσυχη
στὸ δωμάτιό τῆς. Τὴ βρήκε σωριασμένη στὴ γωνία τοῦ κρεβατιοῦ νὰ μιλεῖ
μόνη τῆς, ἐνῶ τὰ χεῖλια τῆς ἔτρεμαν. Φαινόταν συγχυσμένη, τὸ πρόσωπό
τῆς εἶταν κίτρινο πολὺ καὶ κάθε τόσο τὰ μάτια τῆς κοίταζαν μὲ ὑπουλὴ,
δειλὴ ματιὰ τὴν πόρτα.

— Εἶναι κακοῦργος . . . ναὶ κακοῦργος αὐτός—, πρόσφερε μὲ ἔκφραση
φόβου καὶ κατίας, σὰ νὰ ξέσπαγε ὁ θυμὸς τῆς, ἄμα ἀντίκρισε τὴ Ναυσικά.
Κι' ἔπειτα ξαναἔθε βαθεῖα.

— Τὶ ἔχετε, θεία ; φώναξε ἐκείνη μὲ ὑποκριτικὸ ἐνδιαφέρον. Δὲ θὰ
ρθῆτε νὰ φαῖμε ;

Καὶ πῆγε κοντά τῆς.

— Μαζύ του ὄχι . . . δὲ θέλω μαζύ του—δὲ θέλω νὰ τὸν βλέπω . . .

Τὰ τελευταῖα λόγια τῆς τὰ εἶπε σβησμένα. Ἐπειτα ἡ φωνὴ τῆς κόπηκε,
κοίταξε τὴ Ναυσικά κατὰματα ἀλλοιθωρίζοντας μὲ τὰ μικρὰ γαλανὰ μάτια
τῆς κ' ἔφερε τὸ χέρι τῆς στὰ μαλλιά τῆς ἀνεψιᾶς τῆς. Τῆς σήκωσε μιὰ

τουφα πᾶνω ἀπὸ τ' αὐτὶ κι' ἔπειτα τῆς χάρειψε τὸ πρόσωπο, ἐνῶ ἡ Ναυσικά ἔνιωθε μιὰ ἀπόπνοια ξυδιοῦ καὶ κολώνιας, ποὺ ἄφινε τὸ χέρι της!

— Ὁ πατέρας, θεία ;—ρώτησε μόνον

Ἐκείνη φάνηκε πὼς δὲν ἄκουσε.

— Μ' ἔφερε δῶ γιὰ νὰ μὲ βασανίζει . . . Ἄ ὄχι . . . θὰ γυρίσω πίσω... θὰ γυρίσω στὴν ἡσυχία μου.

Καὶ τὸ στήθος της ὄγκωσε ἕνας λυγμός.

Ἐκείνη τῆ στιγμῆ ἡ πόρτα ἔτριξε. Ἡ Ναυσικά γύρισε μὲ ἀπότομη κίνηση κι' εἶδε τὸν πατέρα της νὰ τὴν κοιτάζει μὲ βλοσυρὴ ματιὰ σμίγοντας τὰ φρύδια. Αὐτόματα τότε πῆρε τὸ χέρι της ἀπὸ τὸν ὄμο τῆς θείας καὶ γύρισε τὸ πρόσωπό της δεξιὰ κι' ἀριστερὰ γιὰ ν' ἀποφύγει τὸ βλέμμα του. Ἡ κουφή θεία ὑποκρίθηκε πὼς δὲν τὸν εἶδε κι' ἄφισε ἕνα τραβηγμένο θρηνώδικο στεναγμό.

— Τί θες ἐδῶ ; εἶπεν ὁ πατέρας στὴ Ναυσικά.

— Τίποτα, ἀποκρίθηκε ἐκείνη ἀδιάφορα.

Καὶ σήκωσε τοὺς ὤμους.

— Πέρασ' ἔξω—.

Ἡ Ναυσικά ὑπάκουσε κι' ὁ γέρο Θέμος μπῆκε στὸ δωμάτιο κλείνοντας τὴν πόρτα. Τότε ἡ θεία ποὺ καθόταν ὡς ἐκείνη τῆ στιγμῆ σωριασμένη, ἀμίλητη, ἀναδεύτηκε ξεφωνίζοντας μὲ μιὰ βραχνή, ἀχρωμάτιστη φωνή.

— Φύγε . . . φύγε, ἔξω—.

Ἐκείνος βιάζοντάς την νὰ καθήσει πῆγε στὸ αὐτὶ της καὶ φώναξε :

— Δὲ θέλω νὰ μάθουν τίποτα τὰ κορίτσια ἀκούς ;

Δὲ θέλω...

Κι' ἐπειδὴ ἐκείνη τὸν ἔδιωχνε μὲ τὰ χέρια της, μὲ σκυμένο κεφάλι, ἀποφύγοντας νὰ τὸν βλέπει, ξαναεἶπε :

— Πρέπει νὰ ὑπογράψεις. Να—ὑ-πο-γρά-ψεις...

— Δὲν ἔχεις νὰ φοβηθεῖς τίποτα! Τὸ κτήμα περιέρχεται ἔτσι στὴ Ναυσικά.

— Ψέμματα—στὰ χέρια σου ; ἀντίσκοψε ἐκείνη βραχνά.

— Μὰ ἀφοῦ θὰ γίνουν τὰ χαρτιά, πρόσσεσε μὲ μαλακὴ φωνή.

Τότε ἡ κουφή θεία σὰ νὰ κατάβαλε μιὰ τελευταία προσπάθεια, σὰ νὰ ἤθελε νὰ δώσει στὸ πρόσωπό της μιὰ ἔ φραση φοβερῆς ὀργῆς, τινάζτηκεν ὀρθὴ τοιγκλίζοντας καὶ εἶπε :

— Φύγε... φύγε θὰ φωνάζω—Μὰ ἡ φωνή της κόπηκε ἀπότομα σὰ νὰ θρυμματιζόταν ἕνα τζάμι στὶς πλάκες.

Ὁ γέρο Θέμος δὲν πρόσσεσε λέξη. Τὴν κοίταξε λίγες στιγμὲς κι' ἔπειτα βγήκε μὲ ἀργὰ βήματα ἀπὸ τὴν κάμαρη κλείνοντας πίσω του ἡσυχὰ τὴν πόρτα. Ὅταν γύρισε στὸ τραπέζι, τὰ τρία κορίτσια ἔτρωγαν μὲ κατεβαστὰ μάτια. Στὰ χεῖλια τους φαινόταν ὅτι εἶχε ἀπομείνει μιὰ μισοτελειωμένη φράση, κι' ἀπόφευγαν νὰ κοιτάζουν τὸν πατέρα.

Ἐξω ἡ δενδροστοιχία βούιζε μὲ βαθιεῖς ὑπόκωφες φωνές.

III

Ἡ κουφή θεία, σωριασμένη πάντα στὴν ἴδια γωνία τοῦ κρεβατιοῦ, ἔνιωθε σύγχυτο νὰ περνᾶει τὸ κορμί της. Μετανοιωμένη γιατί γι' ἀγάπη τῶν κοριτσιῶν εἶχε ἀποφασίσει νὰ φύγει ἀπὸ τὸ μακρινὸν ξερότοπο καὶ νὰ ρθεῖ στὸ σπίτι τοῦ ἀδερφοῦ της, ἀναθυμήθηκε τὰ τελευταῖα θλιβερὰ χρόνια. Τὸ πέρασμά τους τὴν εἶχε ὑποχοντριάσει, σταλάζοντας στὴν ψυχὴ της ἕνα ἄγριο

αἰσθημα τρόμου. Τὴ νύχτα στὸ τρίξιμο τῶν ἐπίπλων τινάζονταν μὲ ἀλλαγή μανίας. Τὸ αἶμα χτυποῦσε στοὺς κροτάφους της κι' ἔκανε ἡ ἴδια θόρυβο μιλώντας μόνη της, στὴν προσπάθεια νὰ ἡσυχάσει τὸν ἑαυτὸ της. Εἶταν νύχτες ποὺ βασανίζονταν ἐπιμόνα ἀπὸ τὶς θύμησες αὐτές. Χαμένα τότε κοιτάζε δεξιὰ κι' ἀριστερὰ σὰ νὰ ζητοῦσε ν' ἀνακαλύψη τὶς ἀόρατες ἐκείνες δυνάμεις ποὺ τὴν τυραννοῦσαν. Παλιοὶ ἡσκιοὶ, μὲ φωνές γνώριμες πέραγαν σὰν ἄπειρα σκοτεινὰ μάτια καὶ στυλόνονταν πάνω της διαπεραστικά. Κρούς ἰδρώτας ἔλουζε τὸ κορμί της καὶ τ' ἄσταθα δάχτυλά της τραβούσανε σπασμωδικὰ τὰ σκεπάσματα.

Ἡ πόρτα ἀνοίξε κ' ἡ Ναυσικά μπῆκε στὸ δωμάτιο φέροντας ἕνα μικρὸ μαγγάλι. Ἀνασκάλεψε τὰ ἀναμένα κάρβουνα κι' ἔπειτα τώφερος στὰ πόδια τῆς θείας κοντά.

— Ἐφυγε ;—τὴ ρώτησε ἐκείνη.

— Ὁ πατέρας ; Ναί, βγήκε.

— Τί κρού . . . θαρρῶ πὼς ἦρθαν τὰ στερνά μου, μουρομούρισε.

Καὶ στέναξε.

— Ποῦ εἶνε ἡ Ἀσπασία ; ξαναρώτησε.

— Κάτω στὴν τραπεζαρία, ἀποκρίθηκε ἡ Ναυσικά, ἀλλὰ τὰ μάτια της κοίταζαν στὸ μικρὸ συρτάρι τοῦ τραπεζιοῦ, ποὺ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμὰ του πρόβαλλαν κίτρινωπές, ξέθωρες, φαγωμένες στὶς ἄκρες, δυὸ παλιές ἐφημερίδες. Πῆγε κοντὰ καὶ τὶς πῆρε, ἐνῶ πίσω της ἄκουσε ἔξαφνα θόρυβο. Ὁλόρθη τινάζονταν ἡ θεία μὲ χειρονομίες τρόμου παρακαλεστικῆς. Ἡ Ναυσικά νόμισε πὼς ἄκουσε τὴν κραυγὴ :

«Μή»,

μὰ ἡ θεία ἔξακολουθοῦσε νὰ γνέφει, καθὼς τὰ μάτια της ἀλλοιθώριζαν περισσότερο.

Μὲ τὴ ζωερὴ κοριτσιίστικη περιέργεια τὶς ξεδίπλωσε γοργὰ καὶ στὸ μισόφωτο τῆς κάμαρης εἶδε στὴν πρώτη σελίδα τὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα καὶ τῆς πεθαμένης μητέρας της. Μὲ ἀδρές γραμμὲς καὶ φωτερὴ ἐπιβλητικὴ ματιὰ στεκόταν ὁ πατέρας της, ἐνῶ ἡ ὄψη τῆς μητέρας της γαλήνια, γελαστὴ, πρόδινε τὴ φυσικὴ τῆς εὐγένεια καὶ τὴν παλιὰ ἀρχοντικὴ καταγωγὴ της. Κάτω ἀπὸ τὶς δυὸ φωτογραφίες εἶταν μὲ μαῦρα χτυπητὰ γράμματα ὁ τίτλος: «ΤΟ ΠΡΟΧΘΕΣΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΔΡΑΜΑ» **Ἐπνίξε τὴν γυναῖκά του. Συνέντευξις μὲ τὸν συζυγοκτόνον.**

Ἡ Ναυσικά αἰσθάνθηκε τὸ κορμί της νὰ παγώνει. Βουβή, μὲ κέρινο πρόσωπο κοίταζε τὶς ἐφημερίδες ἐνῶ τὰ πόδια της ἔτρεμαν. Ἐπειτα ἦρθε στὴν κουφή θεία κοντὰ κι' ἔπεσε πάνω της ξεφωνίζοντας :

— Μητέρα...μητέρα μου...

Μὰ τὰ μάτια της ἀπόμεναν στεγνὰ καὶ μπροστὰ τους εἶχαν τὴ φωτογραφία μὲ τὴν ἴδια ζωερὴ ἔκφραση, φωτισμένη ἀπὸ τὸ ἠλιόφωγο χαμόγελο τῶν εὐτυχισμένων ἡμερῶν.

Ἡ θεία ἔσκυψε καὶ τῆς χάρειψε τὰ μαλλιά καθὼς τὸ πρόσωπό της ἔπερνε μιὰ κωμικὴ ἔκφραση ποὺ σήμαινε :

«Εἶταν γραφτό».

Ἐπειτα ἀπὸ λίγη ὥρα ἡ θεία διηγόταν στὴ Ναυσικά τὴ θλιβερὴ ἱστορία τῆς μητέρας της.

Ἐκείνη μὲ ἄλαμπα στεγνὰ μάτια τὴν ἔβλεπε ἀμίλητη καὶ κάθε τόσο στέναζε βαθεῖα. Ἐξω ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ μολυβένια σύγνεφα φάνηκε ὁ ἥλιος ποὺ κατέβαινε στὴ δύση του καὶ τὰ γυμνά κλαδιὰ τῆς κληματαριᾶς σάλευαν μπροστά στὸ παράθυρο. Ἡ φωτιά εἶχε σβήσει στὸ μικρὸ μαγγάλι.

—Ἡ μητέρα σου εἶταν μεγάλη καρδιά, μὲ ἀνατροφή, ἀπὸ σπίτι. Τὴν ἐγνώρισα καλὰ ὅταν μούγραψε νὰ ῥθῶ νὰ μείνω κοντά της—τότε ποὺ σὺ κ' ἡ Ἄννα εἰσθε κλεισμένοι στὸ σχολεῖο τοῦ νησιοῦ. Ἀγαποῦσε τὸν ἄντρα της καὶ πάντα εἶταν ἡσυχὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ—κι' ὁ πατέρας σου ὅμως στὴν ἀρχὴ τῆς φερόταν καλὰ. Τότε εἶταν τελώνης στὴν ἐπαρχία. Μοῦδειγνε πάντα τὴ φωτογραφία σας γιατί ἐγὼ εἶχα νὰ σᾶς δῶ ἀπὸ τότε ποὺ εἴσασθε μικρὰ καὶ μοῦ μιλοῦσε συχνὰ γιὰ σᾶς. Μοῦλεγε νὰ μείνω καὶ τὸ καλοκαίρι ποὺ θὰ γυρίζετε ἀπὸ τὸ σχολεῖο, γιὰ νὰ σᾶς ἔβλεπα.

Τὰ βράδια πηγαίναμε μαζί σὲ κάποιο μικρὸ θέατρο, ποὺ ἔπαιζε ἕνας περαστικὸς θίασος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα. Στὶς ἀρχὲς μᾶς συνώδευε κι' ὁ πατέρας σου, ἔπειτα ὅμως ἔπαψε κ' ἄρχισε νὰ γυρίζει στὸ σπίτι ἀργὰ· πολλὲς φορὲς μάλιστα ἔτρωγε ἔξω. Ἡ μακαρίτισα ἡ μητέρα σου δὲν ἔλεγε τίποτα· ἐγὼ ὅμως ἔβλεπα τὴν κρυφὴ λύπη της καὶ μιὰ μέρα μισο-σοβαρὰ μισο-ἀστεία εἶπα στὸν πατέρα σου ; ὅτι ξέχασε πὼς εἶχε γυναῖκα. Ἐκεῖνος μὲ κοίταξε καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ βιαστικὸ γέλιο : «Ἐχει σένα συντροφιά». Ἀπὸ τότε ἡ μητέρα σου ἄρχισε νὰ γίνεται μελαγχολικὴ κι' ἀνόρεχτη. Δὲ γελοῦσε ὅπως πρῶτα κι' ἡ ἀγάπη της γιὰ τὸ σπίτι εἶχε χαθεῖ. Ἀξαφνα ἕνα βράδι παραξενεύτηκα ποὺ τὴν εἶδα νὰ μιλεῖ στὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ νέο ποὺ ἐργαζόταν στὸ τελωνεῖο—ὑφιστάμενο τοῦ πατέρα σου—καθισμένη κοντά του, καὶ μὲ κάποια ταραχὴ στὸ πρόσωπο. Δὲν ἄκουσα πότε πέρασε αὐτὸς ἀπὸ τὸ διάδρομο, μὰ ὅταν ἔφυγε πῆρε πάλι ἡ ματιά μου ἕνα σφίξιμο χερσιοῦ. Ὅλο τὸ βράδι ἐκεῖνο ἔπεσα σὲ βαθεῖα συλλογὴ, ἐνῶ ἡ μητέρα σου εἶταν γελαστή, καὶ εὐθυμῆ...

Ὅ,τι ὑποπτεύθηκα ἀπὸ τὸ βράδι αὐτὸ δὲν ἄργησε νὰ γίνει—στὴ μικρὴ κοινωνία τῆς ἐπαρχίας βγῆκε τ' ὄνομα τῆς μητέρας σου κι' ἕνα πρωτὶ ἄκουσα τὴ δυνατὴ φωνὴ τοῦ πατέρα σου κ' ἔπειτα ποὺ ἔφυγε αὐτός, τὰ κλάματα ἐκείνης.

Αὐτὸ γινόταν κάθε μέρα πιά. Ὁ Ἀπρίλης εἶταν στὸ τέλος του.

Συλλογίζομαι νὰ γυρίσω στὸν τόπο μου, ἀλλ' ἡ μητέρα σου μὲ κρατοῦσε.

Ἐκλαιγε ταχτικά μόνη της, μὰ γρήγορα πάλι ἔβρισκε τὴ διάθεσή της καὶ τραγουδοῦσε τὸ ἀγαπημένο της τραγούδι : τὸ *Γουλιέλμο Τέλλο*. Εἶταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ τὸ ἄκουσα ἐν' ἀπόγευμα, καὶ τὸ βράδι...—τὸ ἀλησιμόνητο ἐκεῖνο βράδι—(ἔπιασε μὲ τὰ χέρια της τοὺς ὤμους τῆς Ναυσικᾶς) ἐκεῖνο... ναί, τὴν ἐπνιξε... Ἐρχόμουν ἀπὸ τὴν τραπεζαρία ποὺ εἶχα σβήσει τὸ φῶς καὶ πήγαινα στὴν κάμαρή μου. Ξαφνικὰ ἄκουσα θόρυβο στὸ δωμάτιό της. Εἶταν σὰ μουγκρητὸ, σὰ φωνὴ ἀπελπισμένη καὶ βραχνή. Ἄνοιξα τὴν πόρτα κι' ὅταν τὴν εἶδα χλωμὴ μὲ σπασμούς στὸ πρόσωπο, ἐνῶ τὰ μάτια της γυάλιζαν, σωριάστηκα ἐκεῖ στὴν πόρτα., κι' ἔπειτα δὲ θυμᾶμαι τίποτα πιά....

Πέρασε καιρὸς. Ἐγινε ἡ δίκη.

Ὁ πατέρας σου ἀθωώθηκε—ἡ κοινωνία δικαίωσε τὴν πράξη του—ἔχασε ὅμως τὴ θέση του. Σεῖς μάθατε στὸ σχολεῖο πὼς ἡ μητέρα σου πέθανε ἀπὸ ξαφνικὸ θάνατο·μόνο ἡ Ἀσπασία τὸ ἤξαιρε, ἀλλ' αὐτὴ ἔθιαψε τὸ μυστικό..»

— — — — —
Ὅταν τὸ ἴδιο βράδι ἡ Ναυσικά ἄκουσε στὴν ἡσυχία τοῦ σπιτιοῦ τὸ τρέξιμο τῆς πόρτας τῆς κάμαρης τοῦ πατέρα κι' ἔπειτα τὴ φωνὴ του ποὺ ἔλεγε :

«Κλείσατε καλὰ κάτω ;»

ἀνατρίχιασε. Μπροστά της παρουσιάστηκε ἡ ὄψη τῆς μητέρας της παραμορφωμένη μὲ τὴν ἔκφραση τῆς φρίκης καὶ τοῦ τρόμου τῆς τελευταίας πάλης. Ἡ καρδιά της σφίχτηκε, μὰ τὰ μάτια της κοίταζαν στεγνὰ, ἄλαμπα τοὺς γυμνοὺς τοίχους τῆς κάμαρης.

IV

Οἱ ὥρες πέραγαν ἀτέλειωτες καὶ μέσα στὶς μεγάλες κάμαρες τοῦ σπιτιοῦ οἱ ἡχοὶ ἔσβηναν μὲ παράξενον ἀχό. Κάποτε ἄκουγαν τὰ βήματα τοῦ πατέρα ἀνήσυχα νὰ τριγυρίζουνε πάνω κι' ἔπειτα τὸ παρατεταμένο βήξιμό του. Κοίταζαν τότε τὸ μεγάλο ρολοῖ τοῦ τοίχου ποὺ σήμαινε ἀργὰ τὶς ὥρες, τὰ ἄπειρα μικρὰ χαντάκια ποὺ σχημάτιζε ἡ βροχὴ στὸν τοῖχο, τὰ γυμνὰ δέντρα του, πέρα τις μελαγχολικὲς προσόψεις τῶν σπιτιῶν ὑγρὲς, κ' ἡ κάθε μιὰ ἔκανε τὴν ἴδια σκέψη :

«Νομίζει κανεὶς πὼς ζοῦμε μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.»

Ἐνα βράδι ὅμως ὁ πατέρας γύρισε νωρὶς στὸ σπίτι μὲ τὸν ἄσχημο νέο τοῦ ἀντικυρνοῦ σπιτιοῦ. Εἶπε καὶ ἀναψάν τὰ φῶτα τῆς τραπεζαρίας κι' ἔπειτα φώναξε τὰ κορίτσια του. Ἡ κουφὴ θεία δὲν ἦρθε καθόλου, περνώντας ὅμως ἀπὸ τὴν πόρτα μὲ συρτὰ βήματα ἔσκυψε καὶ κοίταξε μέσα. Τὸ πρόσωπό της σάλεψε σὰν παλιὰ, ξεθωριασμένη μάσκα, καὶ προσπέρασε μουρμουρίζοντας :

«Τί τὸν ἔφερε δῶ, ὁ προκομένος—».

Ὁ ἄσχημος νέος εἶχε εὐγενικοὺς τρόπους, μιλοῦσε λίγο καὶ μετρημένα· κι' ἀπόφευγε νὰ κοιτάξει τὰ κορίτσια κατὰματα. Ἀράδιαζε ἕνα σωρὸ ἐπαίνους γιὰ τὸν τόπο κι' ὅταν ἡ Ἀσπασία εἶπε :

— Μὰ βρέχει διαρκῶς ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἦρθαμε—

αὐτὸς γέλασε κ' εἶπε ὅτι πραγματικὰ ὁ χειμώνας εἶνε βαρὺς ἐδῶ, ἀλλ' ἔπειτα ὁ τόπος γίνεται ἀγνώριστος—σωστὴ πρωτεύουσα.

Στὸ τέλος πρόστεσε :

— Ἀμα διορθωθεῖ ὁ καιρὸς θὰ μπορέσουμε νὰ πᾶμε στὴν ἐξοχὴ μὲ τ' ἀμαξάκι.

Ὅταν ἔφυγε, ὁ πατέρας κοίταξε τὰ κορίτσια του ἐρευνητικὰ κι' ἔπειτα σταματώντας τὸ βλέμμα του στὴν Ἀσπασία εἶπε :

— Μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι καιρὸς ν' ἀραιώνετε. Ὁ νέος ἔχει καλοὺς σκοπούς.

Τὰ κορίτσια κατέβασαν τὰ μάτια καὶ δὲν ἀποκρίθηκαν. Ἐπειτα στὸ φαί εἶταν κ' οἱ τρεῖς χαρούμενες κι' ὅλη τὴν ὥρα γελούσαν.

Μόνο σὰν ἔμεινε στὸ δωμάτιο της ἡ Ναυσικά αἰσθάνθηκε ἕνα μῖσος γιὰ τὸν πατέρα της, ποὺ μιλοῦσε μὲ τὸν τρόπον αὐτό. Καὶ θυμήθηκε τὰ λόγια του :

—Μοῦ φαίνεται πὸς εἶνε καιρὸς νὰ ἀραιώσετε.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ νέος ἦρθε πάλι στὸ σπίτι μ' ἓνα βιβλίο στὸ χέρι. Ὁ πατέρας ἔλειπε κεινὴ τῆ στιγμὴ καὶ τὸν δέχτηκε ἡ Ναυσικά.

—Σὰς ἔφερα τὸ βιβλίο ποὺ σὰς ὑποσχέθηκα χθές, εἶπε μὲ σιγανὴ φωνή.

Καὶ προχώρησε δεξιὰ στὴν τραπεζαρία. Ἄλλ' ἡ Ναυσικά ἀνοιξε τὴν πόρτα τοῦ σαλονιοῦ καὶ μπήκε μέσα.

Ἡ μεγάλη φωτογραφία τῆς μητέρας πάνω ἀπὸ τὸν καναλὲ τοὺς ἔβλεπε μὲ τὴ γαλήνια, ξάστερη ματιὰ τῆς, πέρνοντας πρὸ ζωερῆ θωριά ἀπὸ τὸ λίγο φῶς τῆς κάμαρης.

—Ξαίρετε ; —τὸ ἀπόγευμα θὰ παίξει ἡ μουσικὴ στὴν ἀπάνω πλατεῖα' τῆς εἶπε ἅμα κἀθήσε ἀντικρὺ τῆς. Ὁ καιρὸς εἶνε καλός. Ἐλπίζω νὰ μὴ βρέξει..

Ἡ Ναυσικά τὸν ἀκουγε ξεφυλλίζοντας μηχανικὰ τὸ βιβλίο. Ἐπειτα ἔσκυβε σ' αὐτὸ μὲ γρήγορη ματιὰ καὶ ἔπειτα ἄφινε τὸ βλέμμα τῆς πάνω του. Καὶ παραξενημένη εὗρισκε πὸς δὲν εἶταν καὶ τόσο ἀσχημὸς, ὅσο τῆς εἶχε φανεῖ τις πρώτες ἡμέρες. Ἐνας ἥπιος μορφασμὸς ἔπαιζε τώρα στὴν ὄψη του, σὰν ἡ παρουσία τῆς νὰ τὸν μεταμόρφωνε.

Τὴν ἴδια ὥρα ὁ πατέρας ποὺ μόλις εἶχε γυρίσει ἀπέξω, λογόφερνε μὲ τὴ θεία στὴν κάμαρά τῆς. Στὴν ἀρχὴ ἡ φωνὴ του εἶταν ἀργὴ καὶ πειστικὴ, ὕστερα ὅμως ψήλωσε, ἔγινε βροντερὴ καὶ στὸ τέλος ξέσπασε μὲ θυμὸ :

— Θὰ ὑπογράψεις γιὰτ' εἶμαι χαμένος !

— Ὅχι... φτάνει πιά... δὲ δίγω λεπτὸ... Θὰ φύγω... θὰ γυρίσω στὸ σπίτι μου, ἀποκρίθηκε κομμένα καὶ μὲ τρόμο ἐκείνη.

— Θὰ ὑπογράψεις — αὐριο θὰ σοῦ φέρω τὸ χαρτὶ ἐπέμεινε προσταχτικά.

Ἡ θεία ποὺ δὲν ἀκουσε καλά, νομίζοντας πὸς ὁ πατέρας ξεστόμισε μὴ πρόστυχη βρισιὰ τοῦ ἀποκρίθηκε :

— Σοῦ μοιάζουν στὶς ἀτιμίες, τώρα ἀρχισες νὰ μοῦ φέρνεις καὶ τόν—

Τότε ὁ γέρο Θεὸς ἔκανε μιὰ κίνηση ἄγριου θυμοῦ, ἀσυναίσθητα σήκωσε τὰ χέρια του καὶ τᾶφερε στὸ λαιμὸ τῆς κοντὰ μουνγγρίζοντας...

Ἐκείνη ἄφισε μιὰ ψιλή, στριγγὴ κραυγὴ καὶ ἀρχισε νὰ γυρίζει σὰν τρολλὴ στὴν κάμαρη.

... Ἀκούστηκαν γρήγορα βήματα, ποὺ ἔτρεχαν ἔξω...

... Ἐπειτα ἀπὸ λίγη ὥρα ἡ Ναυσικά ἔλεγε στὸ νέο :

— Ὑποφέρει ἡ καυμένη ἡ θεία, ξαίρετε. Εἶναι νευρικὴ πολὺ καὶ τὴν πειράζει ἡ—..

Ὅλο τὸ ἀπόγευμα ἐκεῖνο ἡ κουφὴ θεία ἔκλαιγε μὲ τὸ κεφάλι χωμένο στὸ μαξιλάρι τοῦ κρεβατιοῦ καὶ κάθε τόσο μουρμουρίζε πνιχτὰ :

— Θὰ μὲ πνίξει, Θεέ μου, θὰ μὲ πνίξει...

Καὶ τὴν ἴδια νύχτα μέσα στὴ βρειὰ σιωπῆ τοῦ σπιτιοῦ ἀκουσαν τὴ φωνὴ τῆς νὰ βγαίνει μὲ τραχὺν ἦχο καὶ ν' ἀπλώνεται στὸ σπίτι σὰ λυγμὸς τρώμου δυνατός. Κι' ὅταν τρέξαν κοντὰ τῆς εἶδαν τὸ κοκαλιάρικο κίτρινο πρόσωπό τῆς μὲ τὰ μικρὰ γαλανὰ, ἀλλοίθωρα μάτια νὰ τρέμει σπασμωδικὰ καὶ τὰ χέρια τῆς νὰ κινοῦνται σὰ νὰ ζήταγαν νὰ δείξουν κάτι.

— Θὰ μὲ πνίξει... ἦρθε νὰ μὲ πνίξει, συχνόλεγε σφωριασμένη στὸ κρεβάτι, ἐνῶ ἡ φωνὴ τῆς ἔσβηνε, σα νὰ ἔσβηνε μαζὺ τῆς καὶ ἡ τελευταία πνοή.

Ὁ πατέρας πῆγε κοντὰ τῆς. Τὰ κορίτσια μισόγυμνα, μὲ τὰ μαλλιά ριχτὰ στὶς πλάτες, στάθηκαν στὴν πόρτα ἀναριγώντας.

Ἐσκυψε πάνω τῆς ἀνήσυχτα καὶ ἔβαλε τ' αὐτὶ τοῦ στὴν καρδιά τῆς. Ἄκουσε τὸ χτύπο τῆς σὰ χτύπο χαλασμένου ρολοιοῦ. Ἐπειτα ἔγενεψε :

« Δὲν ἔχει τίποτα ».

καὶ στέναξε ἀνακουφιστικά.

Αὐριο θὰ ἔπερνε τὴν ὑπογραφή τῆς.

Α. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΖΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Τὴν ὁμορφιά σου ἀναλογιέται σκυμὲν ἡ Νύχτα πρὸς τὸ κῦμα.

Ἄκου τὴ λευκά, μὲ τὰ φύλλα, σὰν ἀσημένια κουνουνάκια, πὸς τὸ ποτάμι συντροφεύει.

Τὴν προσευχὴ, ποὺ ἀνασπασε τις κάτασπρες ψυχὰς τῶν κρινῶν, μονάχα ὁ Πόνος μου τὴ νιώθει, τοῦ Ἐρωτὰ μας ὁ Ἐρημίτης...

Κι ἔλα !

Στὸν ὕπνο τῆς γαλήνης γλυκὰ ἓνα ὄνειρο ν' ἀνθίσῃ, μενεξεδένιος γαλαξίας...

Στ' ἀνήσυχτα φτερὰ τῶν πόθων τὰ γιασεμιὰ θὰ δέσω φιλόγκους, νὰ σοῦ εὐωδᾶν τὸ χαμογέλιο.

Ἐλα !

Κ' ἡ Νύχτα τὰ πουλάκια μὲ τ' ὄνομά σου ἀποκοιμίζει.

Σὰ χελιδόνι ἀπὸ τοὺς κάμπους τὸ μρωμένο τ' ἀγεράκι τὸ Μάρτη τῆς καρδιάς μου ἀνοίγει.

Λές, στὴν ψυχὴ μου, νὰ μαντέψουν τὸν ἐρχομὸ σου, ἔχουνε σκύψει, κλαμένα μάτια, ὅλα τ' ἀστέρια...

Κ' εἶνε ὅλα ἀπόψε, μάτια, χεῖλη, χαρὲς, τραγοῦδια, ἀγάπης ἄχτι.

Καὶ σύ, πέρασμα τοῦ Ἀπρίλη ἀπ' τῆς ζωῆς τὸν ἔρρο φράχτη...

2

Μέσα στ' ἀπόβροχο γελοῦσε μόνο ἓνα ρόδο καὶ ἡ ὁμορφιά σου !

Καὶ τὸ πουλάκι κελαιδοῦσε τόσο παθητικὰ στὸν κλώνο, ποῦεπα μὴν εἶταν ἡ ψυχὴ μου.

Τί κι ἂν δὲ μίλησες ; Ἀπάνω στὸ στόμα σου ἔμενε γραμμένο τὸ πιὸ γλυκύτερο τραγοῦδι.

Λές τὸ χινόπωρο στὰ μάτια σ' εἶχε φιλήσει καὶ ἡ καρδιά σου μωσκοβολοῦσε ἀπὸ τὸ πάθος.

“Ω! φύλλα ἔσεῖς, χλωμά, θλιμένα, καθὼς τὸ βράδι σὰς τινάζει, πῶς μου θυμᾶτε ἓνα ταξίδι!

Ποτὲ δὲν ἤπια τὸ φεγγάρι στὴ βρύση, ὅπως ὁ νοῦς μου ἀπόψε θὰ πιεῖ στὰ λόγια σου τὴν πίκρα!

Σὰ νὰ μὴν εἶχα ζήσει ὡς τώρα. Καὶ μεσ’ στὸ κλάμα τῆς ζωῆς μου σὲ χαιρετίζω οὐράνιο τόξο.

Κι αὔριο τὰ φύλλα θὰ γυρίσουν κ’ οἱ κλώνοι θ’ ἀνθοφορευθοῦνε· ὅμως γιὰ μᾶς ποιὸς θὰ μιλήσει;

Ἀπάνω ἀπ’ τὴν βραγιὰς τοῦ κήπου μύρεται ὁ κρύος ἀποβροχάρης τὸν ἄδικο χαμὸ τοῦ Ἀπριλίου.

Θαρρεῖς οἱ ἀντίλαλοι τοῦ δάσου, προτοῦ στὰ πόδια σου νὰ σβύσουν, περνοῦνε πρῶτα ἀπ’ τὴν καρδιά μου καὶ τῆς ὑφαίνουν τὸ χειμῶνα.

Μονάχα στὸ γυμνὸ τὸ χῶμα μιὰ σαύρα, τῆς νοτιᾶς, κρατάει, σὰ σκουλαρίκια τῆς, δυὸ στάλες!

Ἄς θυμηθοῦμε πῶς γελοῦσε στ’ ἀπόβροχο ἡ τρελὴ ὁμορφιά σου.

Ἄ! ναί! γελοῦσε κι ἓνα ῥόδο. Τὸ μοναχό...

Τῶχαις ξεχάσει;

Εἴταν ἡ ὥρα ποὺ τὸ πῆρα καὶ τὸ μαδοῦσα στὰ μαλλιά σου. —Κι ἔκλαιγε γύρω μας ἡ πλάση...

3

Καρδιά μου ξύπνα!

Τ’ ἄσπρο σου ὄνειρο τῶνιωσε ἡ πλάση καὶ τὸ πῆρε.

Τὰ περισσότερα τὸ κρατήσανε γιὰ λίγο στ’ ἄσπρα τὰ φτερά τους!

Στὰ μωσκοκίπελλα, τὸ κέρασε χαρὰ ἡ Αὐγή, τῶν ἄσπρων κρίνων.

Ξύπνα, Καλή μου!

Καὶ στὴν πόρτα σου ἀνθίσαν τὰ μυγδαλοκιάδια.

Στὴν ἄσπρη στέγη τὸ χαμόγελο τῆς ἀντηλιάς σὲ περιμένει.

Κ’ οἱ ἄσπροι γλάροι ἀπάνω χαίρουνται στὴν τρικυμία τῆς ψυχῆς μου!

Ξύπνα μου, Ἀγάπη!

Ἀστροποβόλησαν ντυμένοι οἱ κάμποι στ’ ἄσπρα ῥόδα.

Στ’ ἄσπρο τὸ μάρμαρο θὰ γράψουμε τῆς Μοίρας δυὸ λογάκια ἀγάπης:

—Στ’ ἄσπρο τὸ μέτωπο τῆς νιότης σου τ’ ἄσπρο στεφάνι τοῦ ἔρωτάμου!

Λὲς ἀπὸ ζήλεια νὰ μαδήσανε τ’ ἄσπρα οἱ ἀγγέλοι τὰ φτερά τους.

Κι ἄσπροι εἶνε οἱ δρόμοι! Κι ὅλα κάτασπρα!

Καὶ τ’ ἀγκαθᾶκι τῆς αὐλῆς σου, λουλούδισε κι αὐτὸ τὸν ἔρωτα, μ’ ἓνα λουλούδι σὰ βαμπάκι...

Ξύπνα, καρδιά μου!

Κ’ εἶνε ὁ πόνος σου τὴν ἄσπρη πλάση ποὺ ματώνει.

Ἐγὼ θὰ λέω γιὰ τὴν ἀγάπη μας!

Κι ὅξω θὰ πέφτει τ’ ἄσπρο χιόνι...

“ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΝΙΕΤΖΣΧΕ,,
—ΔΙΑΥΓΕΣΤΕΡΑ ἢ Ο ΝΙΕΤΖΣΧΕ—

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

(Ἕνας ἀναχρονισμός)

I

Τὸ περιβάλλον ἐμεῖς τὸ δημιουργοῦμε, ἐμεῖς τὸ διαπλάττουμε, ἐμεῖς τὸ κυβερνοῦμε· περιβάλλον εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι· μιὰ ἐποχὴ κινεῖται μέσα στὸ περιβάλλον τῆς καὶ ζεῖ μόνο μαυτὸ· νὰ γιατί καμιά ἐποχὴ, ἔστω κι’ ἡ θαυμαστότερη σένταση ζωῆς καὶ ποιικιλία ἀπόψεων δὲ μπορεῖ νὰ νικηθῆται ἀπὸ μιὰν ἄλλην ἐποχὴ καὶ τίς κυκλοφοροῦσες ἀξίες τῆς· κάθε ἐποχὴ εἶνε ἀντάξια τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος ποὺ τὴ δημιουργεῖ καὶ σαυτὸ συντελοῦν οἱ δυνατὲς προσωπικότητες ποὺ τὴν πλατύνουν· μιὰ ἐποχὴ δὲ μπορεῖ νὰ μεταβληθῆ ἔφ’ ἑσόν ζοῦν ἐκεῖνοι ποὺ τὴ συντηροῦν· κάθε, τέλος, ἐποχὴ πρέπει νὰ δημιουργεῖ τὸ περιβάλλον τῆς καὶ τίς ἀξίες του· τὴ στιγμή ποὺ δὲν τὸ κατορθώνει θάταν καλλίτερα καὶ νὰ μὴ ζεῖ.

Ἀλλὰ πρὸς τὸ ὅσοις θαυμασμοὶ τῶν νεωτέρων πρὸς μιὰν ἐποχὴ ἀπομακρυσμένη καὶ σκοτεινὴ, πρὸς τὴν ἐποχὴ τῶν καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων; Ἀὐτὸ σημαίνει κάτι βαθύτερο: ἢ ὅ,τι ἡ ἐποχὴ αὐτὴ μᾶς προσέφερε ζωϊκὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἀξίες ἀνώτερες τῶν σημερινῶν ἢ ὅ,τι ἡ ἐποχὴ μᾶς παρεξήγησε «ἑαυτὴν» ἀπὸ ἀνεπάρκεια.

II

Γιὰ νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζει θαυμάσια ἑλληνικὰ, ἀρχαιολογία καὶ μετρικὴ· γιὰ νὰ μπεῖ κανεὶς στὸν κόσμον αὐτὸ, ἐκτὸς τῆς Ἱστορίας, χρειάζεται μιὰ συνεχὴς ἐπαφὴ μὲ τὴ Φύση τὴν ἑλληνικὴ, μὲ τίς γραμμὲς τῆς, μὲ τὴ βαθύτερη κλιματολογικὴ ψυχολογία τῆς· χρειάζεται πρὸ πάντων μιὰ διαισθητικὴ ὀσφρηση καθαρῶς καλλιτεχνικὴ (πῶς νὰ νοήσει κανεὶς ἓνα λαὸ ὑπέροχων θεατρίνων τὴ στιγμή ποὺ ὁ ἴδιος δὲν εἶνε ἠθοποιός;) γιὰ νὰ παρακολουθῆται σὰν ἓνας «μεμυημένος» τὴν ἑλληνικὴ ἀνάπτυξη καὶ τελείωση, στὴ φυσιολογικὴ τῆς ἐξέλιξη, ἀπὸ τοῦ Ὀρφέως μέχρι τῆς Ἀττικῆς παλαίστρας· ἡ ἑλληνικὴ μόρφωση εἶνε ἀπὸ τὰ σπάνια κείνα φυτὰ, ποὺ δὲ ζοῦν στὰ βορεινὰ καὶ δὲν ἀντέχουν μέσα στὶς γερμανικὲς σέρρες· ἡ μόρφωση αὐτὴ γεννήθηκε στὸ περισσότερο εὐμετάβολο κλιματολογικὸ περιβάλλον, ὑπὸ θερμότατο ἥλιο καὶ παγερώτατο χιόνι· ἐκεῖ δλάστησε, ἐκεῖ ἔζησε καὶ πέθανε τὴ στιγμή, ποὺ ζήτησαν νὰν τὴν κλείσουν μέσα στὰ διδασκαλεῖα· πέθανε ἀπὸ ἔλλειψη φωτός· καὶ γιὰ νὰ γείνω πιὸ καταληπτός ἑλληνικὴ μόρφωση θὰ πεῖ ἀπόδοση ὅλων τῶν φυσικῶν καὶ ψυχι-

κῶν δυναμοτήτων σὲ μιὰ ἀσύλληπτη πλαστικὴ κίνηση «ἐν στάσει» καὶ «πειθαρχήσει»· παραβάλετε ἕνα σύντριμμα ἑλληνικοῦ ἀγάλματος, τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλους ἢ τὴν νίκη τῆς Σαμοθράκης μὲ ὅ,τιδήποτε νεώτερο, μὲνα Δαυῖδ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου, μὲ τὴν Pietà τοῦ Ἰδίου, μὲ τὸ Μωϋσῆ, μὲ τὴ σκέψη τοῦ Rodin, μὲ τὸν Ἀπόλλωνα (ὦ παρωδία!) τοῦ Ἰδίου καὶ θὰ δῆτε τί θὰ πεῖ ἑλληνικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἑλληνικὸν θαῦμα. Παραβάλετε μιὰ δωρικὴ κολῶνα, μιὰ ἀπλὴ μετώπη μὲνα γοτθικὸ κωδωνοστάσιο καὶ θάντιληφθῆτε ἀμέσως τί θὰ πῆ ἑλληνικὴ λιτότης, ζωϊκὴ αὐτάρκεια: μιὰ τέχνη ποῦ ἐξαντλεῖ τὴ ζωὴ· μιὰ ζωὴ, ποῦ ἐξαντλεῖται στὴν τέχνη· νὰ ὅ,τι ζωϊκότερο μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ θαυμάσιοι αὐτοὶ ἔρασιτέχνες τῆς ζωῆς· ἀλλὰ μόνον ἔρασιτέχνες καὶ τίποτε περισσώτερο· πᾶν ὅ,τι ζοῦσε—γύρω τους, πᾶν ὅ,τι ἐννοιωθαι μέσα τους, ἐξαντλεῖτο σὲ μιὰν αἰσθητικὴν ἀνάγκη, δηλαδὴ σὲ μιὰ ΒΑΘΕΙΑ ΠΑΡΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ· καὶ τὸ συμπέρασμα; ὁ τεχνίτης ἄνθρωπος, ὁ καλαισθητικὸς κατέβαλε τὸν ἄνθρωπο—δράση, τὸν ἄνθρωπο πολεμιστὴ—, ὡς που τέλος τὸν ἐθανάτωσε. Ἄλλ' ὅμως ὁ Ἕλληνας ἐπάλεψε· δὲν ὑπέκυψε στὴν πρώτη ἐπίθεση καὶ δὲν παραδόθηκε χωρὶς παρατεταμένη ἀντίδραση· ἐπάλεψε συνεχῶς ἐπὶ δέκα περίπου αἰῶνας γιὰ νὰ ζήσει λίγα χρόνια πειθαρχημένα κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς Περικλέους· στὴν πάλιν αὐτὴ ὁ κόσμος θάναγνωνρίζε· πάντοτε μιὰν ἀπὸ τὴς ὑψηλότερες μαζῆς καὶ βαθύτερες ἀνθρωπιστικῆς προσπάθειες τόσο τοῦ παρελθόντος, ὅσο καὶ τοῦ μέλλοντος· ὁ ἄνθρωπος—ἐνστικτον ἀντιμέτωπος τῆς πειθαρχήσεως καὶ τῆς τέχνης.

III

Μᾶρῆσει νὰ παρακολουθῶ τοὺς ἀνθρώπους καθὼς καὶ τὴς προσπάθειες τῶν ἔθνων στὴν πτώση τους καὶ ὄχι στὸ κουραστικὸ τους ἀνέδασμα· εἶνε ἢ μέθοδος τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ ὄχι τῶν φανταστικῶν ὑποθέσεων· εἶνε ἢ μέθοδος στὴν ὁποῖαν ὀφείλω τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πείρας μου, τὸ πρακτικώτερο· τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ καὶ γιὰ τοὺς πολιτισμούς· ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄνω· καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἄνω πρὸς τὰ κάτω—ὁ Εὐριπίδης ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· γιὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μόνος ἀντιπροσωπεύει τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὅπως παρουσιάζεται τὴν προηγούμενη τῆς πτώσεώς του. Ὁ Nietzsche τὸν ἀδίκησε· τὸν θεώρησε ὡς τὸ διαλυτὴ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς τῆς ἡρωϊκῆς τάσεως, τῆς ἰσορροπημένης αὐτάρκειας· στὸ μυαλό του δὲν μπορούσε νὰ χωρέσει ὁ Εὐριπίδης πραγματιστής, ὁ Εὐριπίδης, ὁ στεκόμενος στὸ μεταίχμιο ἐνὸς νέου κόσμου, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ πλασθῆ, τοῦ κόσμου τῆς γόνιμης ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἐπαναστατημένης δράσεως!

IV

Νὰ τί δίνει στὸν Εὐριπίδην τὴν ὑπεροχὴ ἀπέναντι τῶν ἄλλων, ἀπέ-

ναντι ἐνὸς Αἰσχύλου, καὶ ἐνὸς Σοφοκλέους· ἀνέβασε στὴ σκηνὴ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του μὲ τὴς ἀμφιβολίας τους, μὲ τὴν λογικὴ ἐναντιότητα ἀπέναντι τῶν θεῶν, μὲ τὴν ἀπιστία στὸ δόγμα, μὲ τὴν ἐλπίδα στὴν ἐξέλιξη τοῦ νέου· δὲν ἐπλασε μάσκες ποῦ νὰ τὴς περιβάλλει μὲ τὸν ὄγκον τῆς ἀστεύσεώς τους, ποῦ στὴν ἐποχὴ του δὲ ζοῦσαν· δὲν ἐφαντάσθη, ὅπως οἱ ἄλλοι· ἐδημιούργησε καθὼς ὁ Σαίξπηρ, τὸν κόσμον του ἀπὸ κείνον, ποῦ βλεπε γύρω του, ἀπὸ κείνον ποῦ ζοῦσε μέσα στὴν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του· δὲν ἐφοδῆθη τὴν πραγματικότητα· αἰσθάνθηκε ὡς ἄνθρωπος καὶ πόνησε, ὡς τὸν ὁμοίον του, προτοῦ σκεφθῆ ὡς καλλιτέχνης· ἐπληρώθη ἰδεῶν καὶ συναίσθημάτων τῶν χρόνων του· συνεπῶς δὲ διέψευθε τὸν ἑαυτὸ του ὅπως οἱ ἄλλοι· δὲν ἀπατοῦσε τὸ θεατὴ μὲ φανταστικὰς μεγαλειότητες· δὲν ἀγιδίαζε ἀπὸ ἀνεπάρκεια· δὲν κατέφευγε, δηλαδὴ, σὲνα ἰδανικὸ· ζοῦσε μὲ ἰσχυρὰς πραγματοποιήσεις στὴν πλατύτερη ποικιλία τους, ποικιλία, ποῦ ἂν ἐσώζετο ὀλόκληρος, μπροστὰ τῆς, θὰ ὠχριοῦσαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι δραματογράφοι καὶ αὐτὸς ὁ Σαίξπηρ, ἀκόμη· ἢ ζωϊκὴ ὑπεροχὴ ἴτου στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶνε ἀναμφισβήτητη· εἶνε ὁ κοσμοπολιτικώτερος τῶν ποιητῶν· τὸ θεατρὸ του δὲν ἀπέθανε ὅπως τῶν ἄλλων· ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κυρίως ὅπουδῆποτε ἐμφανισθεῖ καταπλήσσει καὶ κατακτᾷ τὰ πλήθη· κυριαρχεῖ παντοῦ· κατακτᾷ τὴν Ἀσία κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων καὶ τὰς Ἰνδίας ἀκόμη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας· στὴ σκληρὴ Ρώμη εἶνε ὁ μόνος ποῦ ἐνθουσιάζει· κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε τὸ θεατρὸ καταργεῖται διὰ νόμων αὐστηρῶν αὐτὸς παίζεται καὶ μάλιστα θριαμβεύει! στὴν ἐποχὴ, ποῦ ὁ Coethe καὶ ὁ Schiller θεοποιοῦνται στὴ Βαϊμάρη ἀρκεῖ τὸ ἀνέδασμα τοῦ «Ἰππολύτου» στὴ σκηνὴ γιὰ νὰ κυριαρχήσει καὶ πάλι ἀπάνω ἀπ' ὅλους... Εἶνε ὁ νεωτεριστικώτερος ὅλων τῶν νεωτέρων· τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας του βρίσκονται καὶ μέσα στὸ Faust καὶ μέσα στὸ Hamlet καὶ μέσα στὸν Ibsen καὶ μέσα στὸ Μαίτερλιχ ἀκόμη· ἔθιξε τὴ ζωὴ παντοῦ· στὴν οἰκογένεια, στὴν πίστι, στὸ πάθος, στὴν ἐκδίκηση—παντοῦ καὶ παντοῦ μὲ τόλμη καὶ πρωτοτυπία καταπλήσσοῦσα· τὴν ποικιλία του καὶ τὴν ἐφευρετικότητά του τὴν ὁμολογεῖ ἀνεπιφύλακτα ὁ Goethe· θέλετε περισσώτερα; ὁ Εὐριπίδης δὲν κολακεύει τὰ πλήθη, ὅπως εἶπαν πολλοί, ὅταν παρουσιάζει· στὰ μάτια τους τοὺς ὁμοίους των· τὰ βραβίζει· τὰ περιφρονεῖ· τὰ οἰκτερεῖ· ἐνῶ ὁ Αἰσχύλος τοὺς προσφέρει μιὰ ἔθνικὴ νίκη, αὐτὸς τοὺς ὑποδεικνύει μιὰ κοινωνικὴ πληγὴ λανθάνουσα, ἀλλ' ὅμως πραγματικὴ· καὶ βωμολοχεῖ· ἐπιβάλλει τὴν ἐπιτορκία, τὴν ἀθεΐα, τὴν γελοιοποίησιν τῶν ἀξίων ποῦ τὸ Κράτος ἐπιδιώκει νὰ πραγματοποιήσῃ—δηλαδὴ, ἐπιβάλλει τὴς περισσώτερον ζωϊκῆς ἀπόψεως, ποῦ θᾶφερναν τὴν ἀνθρωπότητα σὲνα πεδίο ἀνετώτερης ἐλευθερίας· κατέχει θαυότερα ὅ,τι οἱ ἄλλοι ἀπλῶς γνωρίζουν ἢ προσποιοῦνται πῶς ἀγνοοῦν· ὅ,τι οἱ ἄλλοι μεγαλοποιοῦν αὐτὸς τὸ γελοιοποιεῖ· ὅπου οἱ ἄλλοι σοβαρολογοῦν αὐτὸς παίζει· ὅπου αὐταπατῶνται αὐτὸς μορφαίνει—γνωρίσατε συνειδη-

τότερο πίκτη; και μδλα ταυτα εινε ο μοναχικός, ο περισσότερον υποφέρων, ο περισσότερον ανθρωπος, ο σιωπηλός, ο περισσότερον ηρωας· ο Σοφοκλής γίνεται στρατηγός, δημηγορεί· ο Αισχύλος γίνεται ιερέας και ο,τι άλλο—αυτός περιορίζεται· καταφεύγει στη Σαλαμίνα και μονάζει· ο Αριστοφάνης τόν υβρίζει, απλούστατα γιατί τόν κλέβει· ή γλώσσα του εινε κατώτερη μίμηση της γλώσσας του όμως ο Αριστοτέλης, ο ανθρωπος ο ανκπνίων ελεύθερα μέσα στα πράγματα, τόν επιβάλλει, τόν υποδεικνύει.

V

Τόν κατηγορούν πως περιώρισε τα χορικά· αυτό εινε προς έπαινό του περιορίζοντας τα χορικά περιώριζε τη μεταφυσική του χορού και της μουσικής, ενώ εδενε τριχτότερα το διάλογο στην πραγματικότητα· απήλασε, δηλαδή, τη σκηνή, από ένα δυσδιάσταχο μεταφυσικό φόρτο· δεν άρέσκειται στην απλή μουσική διατύπωση των φράσεων· έμβραθύνει περισσότερον· τόν απασχολεί ή πάλη των συναισθημάτων και των ιδεών· εινε πρώτα ψυχολόγος και κατόπιν αγαλματοποιός· ή πλαστική των σκέψεων ίσως του διαφεύγει εν συγκρίσει με το Σοφοκλή· άλλ' υπερέχει στο μουσικό δάθος των συναισθημάτων· ή μουσική του εινε ή μουσική της ψυχής· δεν εινε ή μουσική του ματιού, όπως συμβαίνει στον Όμηρο, στον άπροσπέλαστον αυτόν οφθαλμοπλαστικόν· μένα λόγο: ο Ευριπίδης επανεστάτησε προς όλα κι' έδυτίστητε προς όλα· θεωρούτε και δικαίως πως ή άμφιβολία κι' ή επανάσταση ήταν τα μόνα συντελεστικά μέσα της πρόδου και της άπαπτύξεως· αν αν ο δρόμος που χάραξε στην ανθρώπινη σκέψη δεν εινε καλός, αυτό θα το μαρτυρήσει το μέλλον· τουλάχιστον σήμερα ή ζωή άνήκει στους άμφιβάλλοντας.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΩΝΟΣ ΕΙΔΥΛΛΙΑ—XVI

Της Αφρογέννητης χουσόν αυγασμα, Αποσπερίτη,
Έσπερε, αγλάισμα της νυχτός σεβάσμιο της γαλάζιας,
όσο ή Σελήνη σε περνάει, τόσο περνάς τ' αστέρια.
Χαίρε, ακριβέ μου! Τραγουδω τη βοσκοπούλα απόψε,
και για φεγγάρι δίνε μου το φως σου· γιατί εκείνο
μόλις αρχίζει· από νωρίς βασίλευσε· να κλείσω
μηδέν παγαίνω ν' αντιβιγώ του νυχτοστρατολάτη:
Έγώ, αγαπώ· και ν' αγαπῶς μ' εκείνους που αγαπούνε.

(Μετάφραση)

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

(Απόσπασμα)

Δέν μου φαίνεται να ήταν σημαντικός ο πνευματικός πλοῦτος του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, όταν ύστερα από χρόνων διαμονές και ταξίδια στην Εύρωπη, γύρισε το 1853 στη Λευκάδα, την πατρίδα του, για να περάσει τη ζωή του, όπως έγραφε στη γυναίκα του αργότερα, εκεί που και οι γονείς του είχαν περάσει τη δική τους ζωή. Ήταν τότε 29 χρόνων, ηλικία όπου ένας καλλιτέχνης πρέπει να έχει κατά μέγα μέρος τελειώσει την καλλιτεχνική του μόρφωση.

Ο Βαλαωρίτης ύστερούσε στο ζήτημα αυτό. Δέν ήταν καλλιτεχνικά προηγμένος όσο θα έπρεπε στα χρόνια του. Και όμως ή ζωική του ως εκείνη την εποχή πείρα, αν έστερειτο βάθους, ήταν αρκετά μεγάλη και πολυποίκιλη. Και ανάλογη με τη ζωική του πείρα ήταν και ή διανοητική του μόρφωση, ή σχολική κι' ή πανεπιστημιακή. Ορμητικά και απλήστα είχε ριχτεί στη ζωή, για να γευτεί όλες τις ήδονές, να δοκιμάσει όλες τις απολαύσεις. Η κούραση από τις μακρόχρονές του σπουδές και ο άερας της εποχής, ολόενα τόν έσπρωχναν προς την διασκέδαση, τόν έρωτα, την περιπέτεια.

Ο άερας της εποχής εκείνης (1842—1852) έδονεϊτο ακόμη ολόκληρος, αν κοι όχι όσο προδ 20 ετών Ισχυρά, από έναν έρωτα, σχεδόν ύστερικό της περιπέτειας, της δόξας, του πατάγου. Ο άερας αυτός εγέμισε τα στήθη του Βαλαωρίτου, εγέμισε την μεγάλη του άγνή φιλελεύθερη καρδιά. Μπορεί να πει κανείς ότι όλη του τη ζωή με τόν άερα αυτόν, μες στον άερα αυτόν θα την περάσει. Ένας Βύρων εν μικρογραφία ειναι και ο Βαλαωρίτης κατά την περίοδο αυτή της ζωής του, όπως και τόσοι άλλοι νέοι της εποχής του. Τόν Βύρωνα τόν είχαν μιμηθεί ο Σατωβριάν, ο Πουσκιν, ο Μυσέ και ο Λαμαρτίνος, ανθρωποι που εγέμισαν με τόν ήχο του ονόματός των και τη λάμψη του έρωτος των, ολόκληρον αιώνα, και δε θα τόν έμιμείτο ο Βαλαωρίτης; Βυρωνίζει λοιπόν και ο Βαλαωρίτης, και από ιδιοσυγκρασία, αλλά και από την επίδραση του πνεύματος της εποχής. Θέλοντας και μή, και θέλοντας ίσως πιο πολύ παρά μη θέλοντας, ειναι στον «τόνο» της, έναν τόνο κατά μέγα μέρος και το 42 ακόμη και το 48, βυρωνικόν. Αργότερα και στην ποίησή του, σ' αυτήν ιδίως, θα βυρωνίσει ο Βαλαωρίτης, κι' ως κηρύσσει ολόενα και ως διαλαλεί ότι συγχαίνεται τόν ρομαντισμό.

Σ' ένα τετράστιχο των πρώτων του ποιημάτων (ως τα ποῦμε έτσι) βρίσκειται ολόκληρος ο βυρωνισμός του Βαλαωρίτη σε ό,τι χαρακτηριστικώτερο έχει· τόν κομπασμό για μιá ζωή γεμάτη πάθη (δονζουανισμός) και τόν από τόν κόρο προερχόμενον πόθο της εκμηδενίσεως. Μεγάλο μέρος της ποιήσεως δε στρέφεται και σήμερα ακόμη γύρω απ' τούς δυο αυτούς άξονες, και δεν εστράφη γύρω τους και αυτή ακόμη ή ποίησις του Μπωντελαίρ, ή γνησιώτερη και αντιπροσωπευτικώτερη του 19ου αιώνας;

«Της νεότητός μου ρεῦμα θολωμένον απ' τα πάθη—διατι κυλῶς βραδέως προς το μηδενός τα βάθη; Διατι τινός άνέμου ή πνοή ή μαινομένη—δέν σε ρίπτει εκεί που πάντα βαρῦς ὕπνος μόνον μένει;»

Οί Σούτσοι και ο Ζαλοκώστας, ο Παπαροηγόπουλος και αργότερα ο Παράσχος, ξετυλίγουν το τετράστιχο αυτό του Βαλαωρίτη σε μυριάδες στίχους,

αίσχος του λόγου. Ποτέ μποβαρισμός μικροαστικής κοινωνίας, στέρηση και κούφιο φούσκωμα αισθήσεων και νου, δέν ἔφτασαν, στην καλλιτεχνική τους εκδήλωση, την ἀγρία της καθαρουσιαίνικης ρομαντικής μας ποιήσεως.

Δέν γνωρίζουμε τίποτε για τὰ ἐρωτικά πάθη (διότι αὐτὰ συνήθως υπονοῦν οἱ ποιητὰ λέγοντες πάθη) τῆς νεότητος τοῦ Βαλαωρίτη, παρὰ ἕνα μόνον, βυρωνικότατον.

Μιά ὄραιοτάτη Πυργοδέσποινα τὸν ἐκράτησε σκλάβο τοῦ κάλλους της σ' ἕναν ἀρχαῖο πύργο. Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ συνέβη τὸ 1847 στὸ Τρέντο ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ Βαλαωρίτης μ' ἕναν συγγενῆ του πηγαίνοντας στὸ Τυρόλο, «τὴν κοιτίδα αὐτῆν τοῦ Βαλενσταίν», τοῦ φοβεροῦ στρατηλάτου, ποὺ τὸν εἶχε γνωρίσει λίγο πρὶν ὁ ποιητὴς στὸ ὁμώνυμο δράμα τοῦ Σίλλερ. Φαίνεται ὅτι ἡ «Ὁραία ἀγνωστος» εἶχε ἀπαγάγει τὸν Βαλαωρίτη κατὰ τὸ ἴδιον μυστηριώδη, κινηματογραφικώτατον ὅπως θὰ ἐλέγαμε σήμερα, διότι ἐξαφνικά, ἐνῶ ταξίδευαν, τὸν ἔχασε ὁ συγγενῆς του καὶ δέν τὸν ξαναβρῆκε παρὰ ὕστερα ἀπὸ ὀλόκληρη ἐβδομάδα. Βυρωνικώτατη περιπέτεια ποὺ φαντάζομαι ὅτι ὁ βυρωνισμὸς της θὰ ἐνθουσίασε τὸν Βαλαωρίτη ὅσον ἴσως καὶ ἡ ἀπόλαυση ποὺ τοῦ ἔδωκε.

«Τὰ γράμματα ποὺ νέος ἔγραφε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη πρὸς ἕναν γέροντα οἰκογενειακὸ φίλο ἀπεικονίζουσαν, λέγει ὁ γιὸς καὶ βιογράφος του Ἰωάννης Βαλαωρίτης, τὸν διαρκεῖ σάλον, ἐνῶ ἐκλυδωνίζετο ἡ διάνοια καὶ ἡ καρδιά τοῦ ποιητοῦ». Πράγματι μιὰ νευρική ἀνησυχία χαρακτηρίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο τὰ χρόνια αὐτὰ τοῦ Βαλαωρίτη. Αἰσθάνεσαι ἕναν ἄνθρωπο ὑπερπληρωμένον ἀπὸ γυμνὸς ποὺ δέν ξέρει ποῦ νὰ πρωτοξεσπλάσει.

Διαρκῶς τὸν τραβᾶ ὁ κίνδυνος, ἡ περιπέτεια, τὸ ἀγνωστο καὶ τὸ ἀπροσδόκητο. Θὰ ἔλεγεσ πὸς καὶ ἡ μεγαλειότερη χαρὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν ικανοποιήσει. Δείγματα ὅλ' αὐτὰ τοῦ ὁρμητικοῦ καὶ ἐδέξαπτον χαρακτηρησίου του, ἀλλὰ καὶ ἐκδηλωτικὰ τῶν διαθέσεων τῆς ἐποχῆς του. Περιέρχεται ὅλη σχεδὸν τὴν Εὐρώπη καὶ ἕνα μέρος της, τὴν Ἑλβετία, τὸ Τυρόλο καὶ τὴν Σκωτία, πεζός. Στὴ Γενεύη τῆς Ἑλβετίας μένει δύο χρόνια, καὶ πέρνει τὸ 1844, 20 ἐτῶν «μετὰ λαμπρὰς ἐξετάσεις» τὸ baccalaureat ès lettres et sciences. Ἀμέσως κατόπιν πάει στὸ Παρίσι ὅπου καὶ ἐγγράφεται στὴ νομικὴ σχολή. Δύο ὀλόκληρα χρόνια μένει στὴ γαλλικὴ πρωτεύουσα συγνίζοντας περισσότερο στὰ πολύφωτα θορυβώδη σαλόνια τῶν καμπαρὲ τῆς Μονμάρτης παρὰ στὶς γκριζες αἰθουσες τῆς νομικῆς σχολῆς, ποὺ θ' ἀπέλυαν καὶ τότε ὅπως καὶ πάντα θ' ἀποπνέουν μιὰν ἀκατανίκητη, καὶ μάλιστα για ἕναν ποιητὴ, ἀνία. Στὸ Παρίσι τοῦ ἄρесе νὰ περιπλανᾶται τὴ νύκτα στὶς ἀπόκεντρες καὶ ἐπικίνδυνες συνοικίες καὶ νὰ ἐπισκέπτεται τὰ καταγῶγια «ἐν οἷς ἐνεδιητῶντο οἱ χεῖριστοι τῶν κακούργων, προκαλῶν εἰς πάλην τοὺς ρομαλεωτέρους ἐξ αὐτῶν». Τὴν παληκαροσύνη του αὐτὴν λίγο ἔλειψε νὰ τὴν πληρώσει πολὺ ἀκριβὰ στὴν γνωστὴν ἐπίθεση ποὺ ὑπέστη μιὰ νύκτα στὸ δάσος τῆς Βουλῶνης. Ἐκεῖ ποὺ περιπατοῦσε ὄχι βέβαια ὅπως διόλου ἀμέριμνος, δύο ἀπάχηδες τοῦ ἐπετέθησαν ξαφνικά ἀπὸ πίσω. Δέν ἐφροντίζοντο οἱ κακόμοιροι μὲ τί Ἡρακλῆ τὰ βάζαν. Τὸν ἕνα ἄψε σβύσε τὸν ξέκανε ὁ Βαλαωρίτης μ' ἕνα μικρὸ σιλιέτο, καὶ τὸν ἄλλον, μὲ μιὰ φοβερὴ γροθιά τοῦ ἀριστεροῦ του χεριοῦ τὸν ξάπλωσε φαρδὺν—πλατὺν κατὰ γῆς. Ὁ δεῦτερος αὐτὸς ὡς τόσο πρόφτασε καὶ τυῦκανε μιὰ πληγὴ στὴν καρδιακὴ χώρα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μὲν εἰς ὅθνη, ὕστερα ἀπὸ σαράντα μερῶν πάλιν μὲ τὸ θάνατο. Ἴσως εἰς τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ νὰ ὑφείλεται ἐν μέρει ἡ καρδιακὴ πάθησις ἀπ'

τὴν ὁποῖαν ἀπέθανε 22 χρόνια ἀργότερα στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του 54 ἐτῶν.

Τὴν ἴδια χρονιά ἀρρωσταίνει βαρυσὴ ἀπὸ τυφοειδῆ πυρετὸ, διακόπτεται τὶς σπουδές του, καὶ ἐπιστρέφει στὴν Λευκάδα. Ἐκεῖ μένει λίγους μῆνες καὶ ὕστερα τὸν ἴδιο χρόνο, πηγαίνει στὴν Πίζα, ὅπου μετὰ δύο χρόνια ἀνακηρύσσεται διδάκτωρ τῆς νομικῆς «unanimitèr et cum plauso». Ποῦ νὰ φαντασθεῖ τέτοια μεγαλεῖα ὁ Σολωμὸς : unanimitèr et cum plauso αὐτὸς ποὺ μόλις εἶχε κατορθώσει νὰ πάρει τὸ δίπλωμά του !

Δέν πῆγαινε πρώτη φορὰ ὁ Βαλαωρίτης στὴν Ἰταλία. Τὴν εἶχε ἐπισκεφθεῖ (τὴν βόρειο, στὴ νότιο δὲν ἔμεινε) καὶ πρὸ ἑξῆς ἐτῶν, τὸ 1842, μὲ τὸν πατέρα του. Τότε εἶχε γράψει καὶ τὰ ὅλο στόμφο ἐκεῖνα γράμματα πρὸς τὴν μητέρα του, ποὺ δείχνουν καλὰ τὴν ῥήτωρ μὲ τὰ χρόνια θὰ ἐγίνονταν. Γιατὶ ἀλήθεια, ποῦ παιδί, δεκοχτὸ χρόνων, καὶ μάλιστα γράφοντας στὴ μητέρα του θὰ μεταχειριζόταν φράσεις πομπώδεις σὰν κι αὐτές : «Ἐμμεθς τέλος εἰς Βενετίαν. Βαδίζομεν ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς ἀρχαίας ἐκείνης μητρος πόλεως κτλ. κτλ.» Ἡ : «Οἱ χεῖμαρροι τοῦ φωτός κτλ. δέν δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς ποταμοὺς τῆς χαρᾶς, οὔτινες περιβάλλουσι πανταχόθεν τὴν καρδίαν μου κτλ. (1)

Ἡ Ἰταλία ὑπῆρξε καὶ για τὸν Βαλαωρίτη ὅπως καὶ για τὸς ἄλλους Ἑτανησίους μιὰ δευτέρη πατρίδα. Μελέτησε κι ἀγάπησε τὰ μνημεῖα καὶ τὴ φιλολογία της, ἐγνωρίσε τὴν ὑπεροχὴ τῆς φύσης. Μποροῦσαν βέβαια οἱ γνωστοὶ αὐτοὶ νὰ τοῦ σταθοῦν περισσότερο ἀπ' ὅ,τι τοῦ ἐσταθῆκαν γόνιμοι. Δέν τοῦ ἐστάθησαν γιατί καὶ ὁ Βαλαωρίτης ὅπως καὶ τὸς ἄλλοι, ἂν καὶ ὄχι πλούσια ἀπὸ τὴ φύση προικισμένοι, δέν θέλησαν τοῖς ἁπλοῦστον νὰ γνωρίσουν τὴ δύναμη τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ. Τὸν αὐτοπεριορισμὸν αὐτὸν τὸν διδάσκει ἡ Ἰταλία τὴν ὁποῖαν συχνὰ καὶ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἐπεσκεπτετο ὁ ποιητὴς, ὅσο κανεὶς ἴσως ἄλλος τόπος. Τὸν διδάσκει νὰ τὸν διδάξει μ' ἕνα ἀσύγκριτο ἔργο ἐνὸς Ἑτανησίου, μὲ τοὺς «Τάφους» τοῦ Φωσκόλου. Ἄλλὰ ποῦς μπορούσε νὰ βάλει χαλινάρι στὸ ἀκράτητο αἶτι ποὺ ἔμεινε σ' ὅλη του σχεδὸν τὴ ζωὴ ὁ Βαλαωρίτης ; Ἡ ὁρμητικότης του ποὺ τὸν ἔκαμνε μαχητὴν ἀνίκητο(2) στὴν παλαιστρα τῆς ζωῆς, ζημία μᾶλλον παρὰ ὄφελος προξενούσε στὴν τέχνη του. Τὴν ἔκαμνε ἀπειθαρχητὴ, σχεδὸν αὐτοσχέδια, ἀμορφη, ἀνεπὸστατη. Ὅ,τι ἴοιπὸν χάνομε στὴ ζωὴ τὸ κερδίζομε στὴν τέχνη, καὶ ὅ,τι κερδίζομε στὴ ζωὴ τὸ χάνομε στὴν τέχνη ; Ὅχι, ἀλλὰ μιὰ ἀσθενικὴ ιδιοσυγκρασία εἶναι πολλὰς φορὰς γονιμώτερη για ἕναν καλλιτέχνη παρὰ μιὰ πληθωρικὴ. Ἄδικια μεγάλη ποὺ κάνει ἡ φύση στὸν ἄνθρωπο, τὸν μόνον ἄξιο νὰ καθρεφτίσει τέλεια τὴν δημιουργία. Ὁ καλλιτέχνης Βαλαωρίτης εἶταν σκλάβος τῆς πληθωρικῆς του ιδιοσυγκρασίας. Νὰ γιατί καὶ ἡ τέχνη του εἶναι τόσο πληθωρικὴ, τόσο δηλαδὴ καὶ ἄς φαίνεται παραξένος, ἐλλειπτής.

Εἴκοσι ὀκτὸ ἐτῶν τὸ 1852, παντρεύεται ὁ Βαλαωρίτης στὴν Βενετία τὴν κόρη τοῦ Κωσταντίνου Τυαλάδου, Ἑλοῖοια. Ὁ πεθερὸς τοῦ Βαλαωρίτη, γόνος παλαιᾶς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας (3) ἦταν συντηρητικὸς, φί-

1) Ἀπαντα, ἐξδ. Μαργασῆ σ. 13—14.

2) Ἐπεισόδιο μὲ τὸν ἀστυνόμο στὴ Νεάπολη, μὲ τὸν Γιαχωβάτο.

3) Ἀπαντας Α'. σ. 17.

λος τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἐχθρὸς τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων. Στὴν ἱστορικὴ συνεδρίαση τῆς ἐνετικῆς γερούσιας ποὺ ἔγινε τὸ 1797 καὶ στὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς προσκληθεὶς ἔλαβε μέρος, ἔψωσε «μετ' ὀλιγίστων ἄλλων εὐτολμον καὶ ἔντονον φωνήν, ὅπως μὴ παραδώσῃ ἑαυτὴν ἢ Ἐνετία» εἰς τὸν Βοναπάρτη. Φυσικὸ ἦταν ὁ συντηρητικὸς Κωνσταντῖνος Τυπάλδος νὰ μὴ πολυσυμπαθεῖ τὸν «ζωηρὸν καὶ θερμοκέφαλον» γαμπρὸ του, τὸν γνωστὸν γιὰ τὰ ἐπαναστατικὰ του αἰσθήματα. (1)

Ἄλλὰ δὲν κατεγίνετο μόνον μὲ τὴν πολιτικὴν ὁ Κ. Τυπάλδος. Ἦταν καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, φίλος στενὸς τοῦ Παρίνι, τοῦ Μόντι, τοῦ Φωσκόλου, τοῦ Μαντζώνη, τοῦ Θωμαζέου καὶ ἄλλων κορυφαίων Ἰταλῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ σαλόνι του ἦταν φιλολογικὸ ὄσο καὶ πολιτικὸ, πρᾶγμα ποὺ θὰ εὐχαρίστησε τὸν Βαλαωρίτη ὅσο καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Τυπάλδος συνεδέετο στενὰ μὲ τὸν πατέρα του. Ἔμπαινε σὲ σπῆτι ποὺ τὸ θέρμαινε τῆς τέχνης τὸ γλυκὸ φῶς, σὲ σπῆτι μὲ γνώριμον, ἀγαπητὸν ἀέρα. Μὲ τὴ γυναῖκα του, ἑπτὰ χρόνια μικρότερη του (εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1831) ἔμεινε στὴν Εὐρώπη ὁ Βαλαωρίτης ὡς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1853, ὅποτε ἐπέστρεψε καὶ ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς στὴ Λευκάδα. Ἦταν νεώτατος ἀκόμη, εἴκοσι ἑννέα ἐτῶν.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

4) Ἐπαντα Α'. σ. 19. Τὸ 1888 θέλησε νὰ συμμετάσξῃ στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τῆς Ἰταλίας.

ERRATA

Στὸ διήγημα τοῦ περασμένου φύλλου «Μέσα στὸ δάσος», σελ. 27, στίχ. 10, νὰ διορθωθεῖ «σὰν κίμωλία» ἀντὶ «σὰν καμέλια».

Ἀκόμα, ξανατυπώνουμε σὲ χωριστὸ φύλλο τὸ ποίημα τοῦ κ. Τάκη Μπαρλά «Στὴν κορυφαία τῆς ἑλληνικῆς τέχνης», ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὰ τυπογραφικὰ λάθη ποὺ τοῦ ἀλλοίωσαν τὸ νόημα.

Z. TAZIEFF καὶ R. VIVIER

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΛΟΚ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Ἐνέριτατη ἐπίκληση στὸ ἀπόλυτο, υπέρτατη ἔφοδος, ποὺ παρέλυσε ἀπὸ τὸ σφιχταγκάλισμα τῆς πρόστυχης ὕλης...Κόσμος καὶ ἀμάξια τὸν χωρίζουν ἀπὸ ἐκείνην* ποὺ ἴσως νὰ ἦταν ἡ ἀλήθεια ποὺ ζήταγε! Κι ὁ Baudelaire εἶδε μιὰ περαστικὴ ποὺ χάθηκε ἀμέσως :

Ὁ πολὺβοὸς δρόμος οὐρλιαζε γύρω μου :

Μὰ ἡ περαστικὴ αὐτὴ εἶναι μιὰ γυναῖκα πραγματικὴ. Τὸ ἰδιανικὸ ποὺ ἀντιπροσωπεύει, ὅσο σπάνιο καὶ ἂν εἶναι, εἶναι τὸ ἰδιανικὸ μιᾶς ἐπίγειας ἀπολαύσεως. Ἔχει τὴν προσωπικότητά της, ὑπάρχει :

Ὡσὺ ποὺ σ' ἀγάπησα, ὦ σὺ ποὺ τῶξερες !

Ἡ περαστικὴ τοῦ Μπλόκ εἶναι ἓνα πρόσωπο ποὺ ἀποζαλεύπει τὴν αἰώνια ἀλήθεια. Σβύστηκε ἀπὸ τὰ πρᾶγματα καὶ ὁ ποιητὴς ἀφίεται νὰ πορροφηθεῖ ἀπὸ τὸ βάραθρο : «τὰ σπῆτια μὲ κατὰπιαν».

Ἡ ποίηση τοῦ Μπλόκ εἶναι ἡ ἐκρηξὴ τῆς συνθέσεως ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ πρᾶγματα τοῦ ἐξωτερικοῦ νόμου καὶ τὸ χρώμα τῆς ψυχικῆς ζωῆς του. Ἐνὰ ποίημά του, «Ἡ ἀγνωστὴ», ἀρχίζει μὲ μιὰν ἀτμοσφαῖρα ἐνὸς τόπου ὀργίων ὡμὰ ἀποδοσιμένη, ποὺ σιγά—σιγά μεταμορφώνεται χωρὶς κανένα τεχνικὸ μέσο συνθέσεως σὲ ἀτμοσφαῖρα διανοητικὴ. Ἡ νέα αὐτῆ ἀτμοσφαῖρα δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν πρώτη, οὔτε τὴν ἀντικαθιστᾷ. Εἶναι ἡ ἴδια ἀτμοσφαῖρα, ποὺ λίγο—λίγο περνώντας ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ποτίζεται ἀπ' αὐτήν.

Στὴ συλλογὴ ποὺ ἀκολουθεῖ, «Οἱ Νύχτιες Ὁρρες», παρουσιάζεται καὶ κυριαρχεῖ ἀκόμα περισσότερο ἡ πραγματικότης. Οἱ ψυχικὲς δυνάμεις του ζουρασμένες δὲν μποροῦν πιά νὰ τὴν συγκεράσουν. Ὁ ποιητὴς μένει μόνος, φτωχὸς μὲς' στὴ μικρὴ καθημερινὴ πραγματικότητά. Ἡ ὑπερφυσικὴ καβαλλεσία ἐξαφανίστηκε χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὴν διακρίνει στὰ θαμπὰ φῶτα τῆς ἡμέρας καὶ ὁ κρότος τῶν σειστρῶν πεθαίνει στὴν ψυχρὴ ἠχὴ τοῦ δρόμου.

Τὸ αἶσθημα τῶν σκοτεινῶν νόμων, ποὺ πρέπει νὰ ανακαλύψει τὴν ἔννοιάν τους καὶ νὰ ὑποταχθεῖ σ' αὐτούς, ἀμαυρώνεται καὶ πνίγεται.

Δὲ μένει παρὰ ἡ δύναμη νὰ ὑποφέρει ὁ ποιητὴς φριχτὰ τὸ κενὸ καὶ τὴν ἀηδία τῶν πραγμάτων ποὺ περιορίζονται στὴ στεγνότητά του ἑαυτοῦ τον. Καὶ ἀποκάνει, γερμίζει ἀπὸ ἀηδία. Ἡ ἀγάπη ποὺ τόσο ὀνειρεύτηκε, ὅταν τὴν συνέλαβε σὰ μιὰ πραγματοποίηση τοῦ Θείου, ὑλικοποιεῖται καὶ δὲν ἔχει πιά τὴ δύναμη νὰ σηκώσει τὰ χέρια του νὰ τὴν ὑποδεχθεῖ :

Ἡ γῆ'νὴ καρδιὰ κουράστηκε,

Περίμενε τόσα χρόνια, τόσες μέρες...

Ἡ γυμνότης αὐτῆ τῆς ψυχῆς, στὴν ὁποία δὲν μένει τίποτα, περνάει καὶ στὴ

*Ἐκεῖ κάτω, ἀναγκασμένη ἀπὸ κάποιον

αἰώνιο νόμο

Νὰ ἦταν τάχα Ἐκείνη ποὺ μὲ

καλοῦσε ;

Χωρὶς νὰ τὴ βρῶ, πλανήθηκα

στοὺς δρόμους

Κ' ἔπειτα τὰ σπῆτια μὲ

κατὰπιαν.

φόρμα. Το ύφος του Μπλόκ είναι πιστό όμοιομα της ψυχής του. Στην αρχή λεπτό κ' εύθραστο, έπειτα γέμισε από το θόρυβο των πραγμάτων. Τώρα που δέ νοιώθει παρά κενότητα, κουρασμένος και αηδιασμένος, το ύφος του μένει χωρίς έπιτηδευσή κ' εξακολουθεί να είναι ή καθαρή ή απλή έκδήλωση της έσωτερικής ζωής του :

*Η νύχτα είναι όπως ή νύχτα
Κι' ο δρόμος έρημος.
Πάντα είναι έτσι...*

Η ζωή δέν αξίζει παρά μόνο όταν είναι ο κήρυκας του μυστηρίου. Αφού τώρα δέν έκδηλώνει παρά τον έαυτό της, γιατί να ζούμε και να είμαστε όρατοι, άγνοι ή περήφανοι; Μά ο ποιητής έπανάσταται, *δέ δέχεται τή ζωή, αν δέν είναι εκείνη ή ζωή.** Άν το μυστήριο δέν είναι παρά ένας τοίχος χωρίς παράθυρα, από τον όποιο δέ βγαίνει καμιά φωνή, αν εκεί θάπρεπε να καθήσει και να φθαρεί όσο μπορεί καλύτερα, δέν ύπακούει πιά και φτύνει την αηδία του με πιεζία χωρίς ρητορισμούς, ψυχρή, πένθιμη. Αηδιάζει για τις περασμένες ήμέρες της ζωής του, που δέν αξίζουν να τίς διατηρεί στη μνήμη του.

Η άνοιξιάνικη μέρα πέρασε άνεργη...

Ξέρει πως ποτέ πιά δέ θα είναι ο φλογερός εκείνος νεανίας της προσδοκίας και της πίστωσης... Λιώνει τον χωρίζουν από τη λαμπρή νεότητά του. Η ευντυχία είναι μιά τρώικα που χάθηκε άφίοντα μόνο άργυρή σκόνη και τον άσθενή ήχο των κουδουνιών της. Αυτό που έπρεπε να είναι ένας ήρωας ή ένας μάρτυρας, δέ βλέπει γύρω του παρά ζωή άθλια, περιορισμένη, σιωπηλή και δέ θέλει να κατατριβεί με τον έλεινό αυτό τρόπο.

Κι όταν, αηδιασμένος, ρίχνεται στο πιότο, αυτό δέν το κάνει για να ανακαλύψει νέες χαρές, μά από άπερατη και τελειωτική κοίραση. Αφίνει την προσπάθεια που τον συγκατούσε, μά ζητάει ακόμα τ' άγνη της έλπίδας του στον πλαστό κόσμο που δημιουργεί το πιότο και που ίσως, —ποιός ξέρει; — κλείνει έντός του το κλειδί του μυστηρίου...

Τότε ακόμα περισσότερο ο Μπλόκ, όπως είδαμε και σ' άλλο σημείο της ζωής του

(*) Στη μελέτη αυτή συναντήσαμε δυο φορές τον Baudelaire. Άς μ'άς έπιτραπεί να στηριχτούμε στον παραλληλισμό αυτόν: προσφέρει μιά αντίθεση που δίνει σ' ένα ζωηρό ανάγλυφο τ'α χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δυο μεγάλων ποιητών. Ο Μπλόκ, όπως κι ο Baudelaire, φριζιά μπρός στο γνωστό, στο καθημερινό. Μά ή περιέργεια που φωνάζει στο θάνατο: «Είναι καιρός, άς σηκώσουμε την άγρυρα» δέν είναι ζωική και τολμηρή. Δέν είναι γιατί το γνωστό τον ένοχλεί, γιατί έλλείπει στο άγνωστο. στο δοχείο αυτό των νέων γνωρισμών και των άδοκίμαστων αγαλλιάσεων.

Σέβεται το άγνωστο, γιατί είναι ή περιοχή του θείου και αντί να καλεί το άγνωστο αυτό, να θέλει να το παραβιάσει, άκούει τις φωνές, που βγαίνουν απ' αυτό κ' ύποτάσσεται στην πρόσκλησή τους.

Ακόμα μιά χαρακτηριστική διαφορά: όταν ο Baudelaire με την αλαζονεία του έχει τη δύναμη να νάντιστέται σαν άκίνητο σημείο στο ξετόλιγμα των πραγμάτων, ο Μπλόκ δέχεται την κίνηση της ζωής, αφίνει να παρασφραθεί απ' αυτήν, δίνεται στο μεγάλο όλον, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο προσφέρει τον έαυτό του στη διάθεση του θείου νόμου που ζητάει τόσο θερμά. Η θλίψη του δέν προέρχεται επειδή παρερχονται τ'α πράγματα, αλλά επειδή δέν είναι παρά μόνο πράγματα. Κι ο τόνος του είναι άπλός, γλυκός, ταπεινά και βαθεία ανθρώπινος και καθόλου σατανικός.

κυριεύεται εύκολα από το περιβάλλον. Δέ ζει μέσα σε φιλντισέγιο πύργο. Είναι με τους ανθρώπους στο δρόμο, στο καμπαρέ κ' ή ζωή των άλλων άκουμπάει πάνω στη δική του. Τον φαναζόμαστε καθισμένο μπρός σ' ένα τραπέζι, σε μιάν άτμοσφαιρά βαρεία από άλκοολ και τρέλα, νάφινει τον έαυτό του μέσα σ' αυτό το περιβάλλον, μακριά από την ύψηλή πίστη του και με άπληστία να πνίγει τη νοσταλγία του μέσ' στο άσυνείδητο. Μά ή άγνόητου παλιού όνειρου του τον παρακολουθεί πάντα με την ίδια μορφή κι' αν δέν πιστεύει πιά στην πραγματοποίηση της μυστικιστικής εκείνης ιδέας, αυτό δέν έμποδίζει να εξακολουθεί εκείνη να ύπάρχει για να τον βασανίζει.

Η μέθη είναι ή τελευταία μεταμόρφωση του όνειρου αυτού που πεθαίνει. Ένα τραγούδι των «*Νύχτων Ωρών*» παρουσιάζει ένα πλανώμενο ναύτη, που γλιστράει τή νύχτα πάνω στην παραλία κι' άποχοιμέται γλυκά στο χιόνι:

*Όλα είναι χαμένα, ήπια το π'αν
Είν' άρκετά, δέ μπορώ πιά...*

Κι όστόσο στην έρημιά αυτή κάτι ύφώνεται και μεγαλώνει: Το πάθος του ποιητή για την πατρίδα του. Στο αίσθημα αυτό μαζεύονται όλες οι δυνάμεις της πίστωσης του, όλες οι άνάγκες του μυστικισμού του. Ο Μπλόκ πάντα είχε αγαπήσει τή Ρωσία. Απ' αυτήν, όπως κι από τή ζωή, περίμενε την καθοδήγηση, που να διευθύνει το ζήλο του. Δέν του παρουσιάζόταν μόνο μέσ' στη μεθυστική όμορφιά των έκτάσεων της, μά και με τή μορφή ενός όντος προορισμένου για μιά θεία άποστολή.

Έξαιτίας της άποστολής αυτής έρευνά την παράδοση κι' από στίχους των «*Νύχτων Ωρών*» με έπικιο παράστημα ξαναζούν κάποιες τραγικές νυχτοφυλακές του παρελθόντος, στις όποιες ή τύχη της Ρωσίας ταλαντευόταν στην έξραση μιάς άβεβαίας μάχης.

Κ' έδω ή πραγματικότητα λίγο-λίγο επιβάλλεται στον ποιητή. Είδε τις άδυναμίες, τις δύστυχες μέρες, τις πληγές. Μά μιά πατρίδα δέ χάνει τόσο εύκολα τους πιστούς της. Η παράδοση, βουτώντας μέσ' στη νύχτα του παρελθόντος και προαναγγέλλοντας τ'α πιθανά σκοτεινά γεγονότα του μέλλοντος, δίνει καταφύγιο στην πίστη που ύποφέρει από το παρόν. Η αύρια ή Ρωσία είναι ο Μεσίας που θα τον αναπληρώσει. Κ' ή άνάγκη της μυστικιστικής έμπιστοσύνης δένεται στην πίστη αυτή. Άλλωστε ο Μπλόκ αγαπάει άληθινά τή Ρωσία. Αγαπάει και τ'α παραμικρότερα χαρακτηριστικά της, το τραγουδιέμο σάλι των χωριάτιδων, τ'α μεγάλα δάση, τις καλύβες. Ακόμα την αγαπάει και με τις έλλείψεις της. Τρέφει γι' αυτήν εν' ανθρώπινο πάθος κι ένα θρησκευτικό σεβασμό μαζί. Η Ρωσία είναι ή Παναγία, ή μητέρα κ' ή έρωμένη. Είναι τόσο πλούσια, τόσο άπερατη και τόσο νέα, που ό,τι κι' αν έρθει και της φέρει εύφορία ή φτώχεια, δέ μπορεί παρά να είναι διαβατικό. Και γι' αυτήν όνειρεύεται να γίνει μάρτυρας, να πεθάνει πάνω στο σταυρό όπως ο Χριστός.

Η έπαγίαση, που έξύψωσε την πατρίδα του ποιητή στα μάτια του κόσμου και συγχρόνως την έρηξε στο μικρότερο πάθος, έξύψωσε μ' έλπίδα και πόνο την άθρωπιστική και μυστικιστική αυτή άγάπη. Οι δυο όψεις του ίδιου γεγονότος, ή ήρωική ύψη κ' ή ύψη του πόνου, έκαναν το Μπλόκ να έμπνευστεί τ'α δυο τελευαία του ποιήματα, τ'α δυο άριστουργήματά του: τους *Σκῦθες* και τους *Δώδεκα*.

Οι *Σκῦθες* κυλούν με στροφές πουτύζινες, μέσα σ' ένα τρομερό κρότο άλληλοχτυπουμένων άσπίδων. Ανήκουν στη σειρά εκείνη των ποιημάτων—των λίγων, που όστόσο άποτελούν την έσωτερική ένότητα του έργου,—στα όποια ή φωνή του Μπλόκ γίνεται δυνατή σαν κώδωνας που χτυπάει πυραγιά, με τόνο χάλκινο και σκοτεινό, οίονοσκοπικό και βάρβαρο. Ο ποιητής, σπρωχόμενος από το αίσθημα που του προκαλεί ή άνήκουστη και τραγική θέση της πατρίδας του στον άντιπροσωπευτικό

ήρωικό ρόλο διασεκατομμυρίων ανθρώπων, άφησε να μπει έντός του, όπως άλλοτε άφινε τα γύρω πράγματα, όλη τή σύγχρονη ψυχή τής Ρωσίας,—ψυχή ενός λαού πληγωμένου και γενναίου, κουρασμένου από τo μακροχρόνιο μαρτύριο και τή μακροχρόνια περιφρόνηση, που ύψώνει όλη τήν κορμωσασία του, άπλώνει τήν άπέραντη έκτασή του και που προκαλεί τo φόβο με μόνη τήν άναρίθμητη δύναμή του. Κι' o Μπλόκ, έν ονόματι του σλαβικού κόσμου, καλεί όλους τους αδελφούς τής Εύρώπης σέ συμφιλίωση και συνεργασία, όπως o Γουίτμαν. Μόνο που αυτός έν ονόματι ενός λαού πιδ άρχαίου κι οσπόσο με περισσότερες δυνάμεις, βροντοφωνεί τo «Χαιρετισμό του στον κόσμο», πιδ άξεστα γιατί μιλάει έν ονόματι ενός μάρτυρος που κουράστηκε να κρατάει στους ώμους του τo βάρος του σύμπαντος.

Οι Δώδεκα είναι μιá έντύπωση βαθύτατα ζωηρή τής επαναστατημένης Ρωσίας. Χωρίς να είναι μολοσεβίκοι,—για να μεταχειριστούμε παλιτική γλώσσα,—o Μπλόκ είναι o ποιητής του μολοσεβιτισμού, γιατί ήξερε να συλλάβει τή σύνθετη έκείνη στιγμή τής ζωής τής πατρίδας του κι όταν τον διαβάζουμε μπαίνουμε στην έννοια του φριχτού αινίγματος που παρουσιάζουν τα χρόνια αυτά τής ρωσικής ιστορίας στο πνεύμα μας, στο πνεύμα των ανθρώπων τής Δύσεως.

“Όπως o Μπλόκ, κι' η Ρωσία όλόκληρη έχει κλίση προς στο μυστικισμό. Πέρασε όπως κι' εκείνος καιρούς άηδίας, κούρασης κι άπελπισίας άτέρμονης.” Η ζωή ήταν μιá άδεια φυλακή. “Όπως o ποιητής, επαναστάτησε κι αυτή,—και με πόσο άκατανίκητη όρμη! Μά ή νίκη της, σαρώνοντας τα πάντα, τήν έρηξε σέ μιá άγογη πεδιάδα, όπου ταλαντεύεται άδιάκοπα.

Το ποίημα τής επαναστατημένης Ρωσίας* o Μπλόκ τόγραψε σχεδόν άσυνείδητα, άναγκασμένος από τήν τρομερή πραγματικότητα. “Αν τo βιάζαμε να μās εκθέσει, και άπαριθμήσει τα αίτια αυτής τής καταστάσεως, θα άποδεικνύοταν άνίκανο.

Παίρνοντας το στις λεπτομέρειές του τo θέμα των Δώδεκα μπορούσε να είναι θέμα μās βουβέλας, ή ενός δράματος. Κι αλήθεια είναι τo άπέραντο ποίημα ενός λαού, που η έμπευση τής θέσεώς του γίνεται τή στιγμή που τo παρελθόν και τo μέλλον τον σκοτίζουν με τόν άκαθόριστο άγωνα τους.

Τα πρόσωπα είναι όποιαδήποτε, άνώμαλα: μιá περιπολία του έρυθρου στρατού περπατάει τή νύχτα μέσα σέ χιονοθύελα. Τήν άτμοσφαιρα τής μεγάλης τρομοκρατημένης πόλεως από τήν επανάσταση και τo χειμώνα τή ζωγράφισε o Μπλόκ με γραμμές σκληρές, άπείριτες. Η αύρα μωστιγώνει, τo χιόνι στροβιλίζεται, κατακόκκινοι διαβάτες λιποθυμούν σιγομιλώντας με τήν ψυχή τους. Οι Δώδεκα εμφανίζονται με τo πλο στον όμο. Συζητούν με τήν ιδιοματικήν τους γλώσσα. Κανένας δέ διαφέρει από τόν άλλο. Είναι μιá μάζα άδιαίρετη. Κι οσπόσο μιá ψυχική ουσία άμορφη και πλούσια κινείται ανάμεσo τους. Τα ανθρώπινα αυτά νεφελώματα έχουν τήν άδέξια δύναμη των πραγμάτων που βρίσκονται στην άρχή τους. Άπαλλαγμένοι από τo διανοητικό έλεγχο, βρίσκονται στην διάθεση τής τύχης που τακτοποιεί ό,τι στροβιλίζεται έντός τους. Η άγνοιά τους είναι έτοιμη να ύποταχτεί σέ μιá φράση που θα τήν επαναλαμβάνουν χωρίς να τήν καταλαβαίνουν και που θα τους κάνει ενεργητικούς σαν ένα είδος γοητείας:

Κι' άλλοι σταυροί, κι άλλοι σταυροί!

Συμπιεσμένοι από τόσους αιώνες μέσo στην πρωτόγονη δύναμή τους, ορθώνονται τώρα άξαφνα, χωρίς φορτίο. Μεθυσμένοι από τήν έλευθερία τους, πηδούν και χτυπούν όπου τύχει, για να γυμνάσουν τα ξεσκλαβωμένα μέλη τους. Στη χώρα έκείνη όπου ένας τάφος χωρίς γέφυρα χωρίς τις κοινωνικές τάξεις, o σκλάβος που έγινε

*Το ποίημα των Δώδεκα γράφτηκε τo 1917, στην πρώτη επανάσταση.

βασιλιάς κλωτσάει άλύπητα, με έκσταση: ύπόφερε τόσο... Στάζει ακόμα αίμα από τo γουτο. Πάνε πιά oί τσάροι, πάνε πιά oί θεοί! Τα πάντα επιτρέπονται! Πυροβολούν άσκοπα στους δρόμους, μέσo τα παράθυρα. Η ξενιασιά τους, ξενιασιά σκλάβων χωριάτιδων, μεγαλώνει από τή σύγκλιση τής ώρας αυτής. Κατάγονται από έναν τόπο, όπου η ζωή είναι γυμνή, χωρίς ασφάλεια, αντίκρυ στη φύση στην όποία o άνθρωπος ανατρέπεται κάθε στιγμή από τα στοιχεία που δέ μόρσεσε ακόμα να ύποτάξει. Και τώρα η Έπανάσταση. Η ζωή δέν αξίζει καθόλου. Το να σκοτώνουν είναι μιá χειρονομία που ύλικοποιεί μιá ψυχική κατάσταση. Ο κόσμος είναι χωρίς φραγμούς, οί' oί δρόμοι οδηγούν στην στέππα όπου o παγωμένος άέρας έρχεται από τo άπειρο. “Ένας από τους Δώδεκα φωνάζει: «Άς ρήξουμε μιá μπάλα στο πλάτος τής Ρωσίας!» Κάνένας τούχος δέ θα τήν σταματήσει. Θα χαθεί στον άνοιχτόν ορίζοντα.

Κι οσπόσο δέν έχουν κι ακία. Είναι άπλοί, γλυκοί, οικείοι, τα χέρια τους που σκοτώνουν είναι άγνά σαν χέρια παιδιού, τo στόμα τους είναι έτοιμο να γελάσει με άθωα, δροσερή, πρωτόγονη καλωσύνη. Καμιά κακία δέ μουχλιάζει έντός τους: είναι παρθένοι όπως τo παχύ και νέο χιόνι. Είναι λάθος δικό τους αν έχουν τα όπλα τους γεμάτα, αν συντρίβουν τα βήματά τους. Είναι λάθος δικό τους αν ή όρμητικότης τους κατέχει σύγκορμους, αυτούς τους άκατους: Κι αν τους κυριεύει και τους τρελαίνει η φριχτή πλήξη;

Η νίκη ήρθε τόσο γρήγορα ώστε μένουν με τήν παρακαταθήκη των άχρησιμοποϊητων δυνάμεών τους που τους πνίγουν και θέλουν να χυθούν έξω. Τους χρειάζεται κάτι, κάτι άλλο, δέ θα ήξεραν τί. Το ξετύλιγμα των πραγμάτων έβαλε σέ κίνηση τήν ψυχή τους, δέ μπορεί πια να σταματήσει. Και τα γεγονότα αυτά είναι τόσο λίγο πραγματικά ώστε η ρεαλιστική αυτή σκηνη παίρνει τήν άπιθανότητα ονειρίου. Οι Δώδεκα παρουσιάζονται από τήν καταγίδα τής αβεβαιότητος. Κυριευμένοι από πανικό, αρχίζουν να πυροβολούν τρελοί, γάκολουθούν φαντάσματα μέσo στην νύχτα. Η περιπολία προχωρεί μόνη και γυμνή με τήν τυφλή δύναμή της, προς τo βάραθρο του άγνώστου... Μπροστά, μέσo στη θύελα, μαντεύουν τo Χριστόν.

“Ο Χριστός... Το όραμα αυτό που φαίνεται σαν άπρόσμενο, αυτό είναι οσπόσο που αναμένει όλο τo ποίημα. “Αν δέ βρίσκεται o Χριστός μπρος στους Δώδεκα, θα πρεπε να θραυτούν μέσo στο χιόνι. Μά εκείνος, μόλις όρατός, σχεδόν πραγματικός κι' οσπόσο τόσο προσεχής, με τo στεφάνι του από μικρά άσπρα ρόδα, δέ φωτίζει μόνο τή νύχτα αυτή του ίλιγγου, μιá όλόκληρη τή ζωή του Άλεξάνδρου Μπλόκ, αποκρίνεται στην νεανική του προσδοκία, συμπονει τήν άπελπισία του, δίνει μιá άνωτερη δικαιολογία στην άτελείωτη συσώρευση των πόνων και των δουλειών που άποτελούν τήν ιστορία του ρωσικού λαού.

(Μετάφραση)

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ: «Τὸ Θέατρο τῆς ζωῆς». Πολλοὶ λίγοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς Ἐπιστήμης. ἀκόμη κι' αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, ἐνῶ ὅλοι κυλιόμαστε μέσα στὶς καθημερινῆς μιζροφροντίδες καὶ τὶς μιζροσυγκινήσεις, ποὺ μᾶς καταναλίσκουν τὴν ὑπαρξὴ μέσα σὲ μιὰ σκέψη, ποὺ κίνουμε γιὰ τὸ διπλανό μας, γιὰ τὴν καλοντυμένη κυρία, ποὺ περνᾷ, γιὰ τὴ δεσποινίδα ποὺ κάνει φ'έρτ, γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ μᾶς χαιρετίσαν, γιὰ τὶς συγκινήσεις, ποὺ θὰ νοιώσουμε τὸ βράδυ κοντὰ στὴν ἐρωμένη μας, ἢ μέσα στὸ θεωρεῖο τοῦ θεάτρου—ὅλα αὐτὰ ἐξαντλοῦν τὴ ζωὴ μας, τὴν ἐκνευρίζουν κι' ἀποτελοῦν τὸν οὐσιαστικώτερο πυρῆνα τῆς ἀποτελοῦν αὐτὲς τὶς χαρὲς, ποὺ μᾶς δόθηκαν ἀπολαμβάνουμε κι' αὐτὲς τὶς λύπες ποὺ κατ' ἀνάγκην ὀφείλουμε νὰ δοκιμάσουμε· ἡ ζωὴ δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ θλιβερὴ σκηναί, ποὺ πάνω της περνοῦν τρικλιζόντος ἄλλοτε χαρούμενα κι' ἄλλοτε θλιμμένα τὰ νύμερα—θύματα.

Ὁ κ. Κόκκινος στὸ τελευταῖο του βιβλίο: «Τὸ Θέατρο τῆς ζωῆς» μᾶς δίδει μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς παραστάσεις τῆς ζωῆς καὶ τὶς συγκινήσεις της, ποὺ κυλοῦνται μέσα στὶς μιζρολεπτομέρειες τῶν συναισθημάτων ἢ ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀγαποῦν κι' ἐγκαταλείπουν τὴν ἐρωμένη τους ἀπὸ πείσμα καὶ ποὺ γυρίζουν σαυτὴ γιὰτὴ ἢ γυναίκα ἐκεῖνὴ ἔχει θέλητρα στὴ σκηναί—ἢ γυναίκα, ποὺ παίζει ἐκεῖ τὸ παιδί της λυώνει ἀπὸ πικρὸ στὸ κρεβάτι!...—εἶνε τὸ πρῶτο θέμα τῆς σειρᾶς τῶν διηγημάτων, ποὺ ἀναφέραμε· ἀλλ' ὅχι ὁ τίτλος τοῦ διηγήματος ἢ καὶ τοῦ διαλόγου ἔστω, δὲν ταιριάζει τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς συνθέτει μερικὸς ψυχολογικοὺς πίνακες τῆς Κοινωνίας μας· γιὰτὴ ὁ κ. Κόκκινος στὰ μιζρά αὐτὰ κομμάτια μᾶς σηκώνει κἄπως τὸ καταπέτασμα τῆς ἀστικῆς ζωῆς, ποὺ ζεῖ εἶτε μέσα στὶς γκαρσονιέρες, εἶτε μέσα στὰ παρασκήνια τῶν θεάτρων, ἢ σὲ καμιά ἐξοχικὴ βίλλα τῆς Κηφισιάς ἢ τοῦ Φαλήρου καὶ μᾶς λέγει: δεῖτε· καὶ ξετυλίγει προστὰ μας ἕνα πίνακα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, τῆς οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητης· τότε προβάλλουν οἱ τύποι διαφόρων ἀνθρώπων, καθὼς ὁ τύπος τοῦ δυνατοῦ κι' ἐνεργητικοῦ ἀνθρώπου, ποὺ λατρεύει τὴ γυναίκα του καὶ τοῦ τὴν πιάνει μὲ τὸ φίλο της ἀπάνω στὸ κρεβάτι καὶ τὴ σκοτώνει χωρὶς κανεὶς νὰν τὸ μάθει κι' ὕστερα ἀπ' αὐτὸ χάνει τὴ δικαιολογία τῆς ζωῆς του καὶ τήκεται μέσα στὸ μαράζι—καὶ κατόπιν ἢ ὑποχρέωση, ποὺ αἰσθάνεται γιὰ τὸ παιδί, ποῦκανε μὲ τὸ φίλο της ὡς ἐξιλέωση τοῦ φόνου, μᾶς δίδονται μέσα σὲ δυνατοὺς πίνακες μὲ ζωηρὰ χρώματα ἢ σκηναί, μάλιστα τῆς ἐξομολογήσεως του σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμή τῆς καταστάσεως τῆς υγείας του, ἢ σκηναί, λέγω ποὺ ἐξομολογεῖται σὲνα φίλο του, τὸ ἔγκλημα ποὺ διέπραξε εἶνε θανατῶσα ψυχολογική καὶ μέσα στὴν ἀπλότητά της ὀλοζώντανη καὶ σχεδὸν ζωγραφική· γιὰτὴ ὁ συγγραφεὺς ψυχολογῆ, ὅχι ἀγαλόντας τὸν αἰσθηματικὸ κόσμον τῶν προσώπων του, ἀλλὰ μᾶλλον ζωγραφίζοντας κι' ἀποδίδοντας τὴν ψυχολογία τους μέσα σὲ πλαστικοὺς πίνακες ἀναγλυφικά, μάλιστα, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πῶς μᾶς παρουσιάζει τὰ πρόσωπα εἶτε μέσα στὸ Ζαχαροπλαστεῖο, ποὺ πέρνουν τὸ μεσημέρι τὴ μαστίχα τους, εἶτε μέσα τὸ θεωρεῖο τοῦ θεάτρου, εἶτε μέσα στὸ γραφεῖο τους, εἶτε μέσα στὴν γκαρσονιέρα, ποὺ ντυνογδύνονται, ἢ κυρία λόγον χάριν, ποὺ περνώντας περὶφανα τὴ δεινροστοχία, ἀδιάφορη καὶ δοσμένη στοὺς στοχασμοὺς τῆς ξαναφέρνει στὸ νοῦ της τὰ νιάτα της, τὸν πρῶτο της ἔρωτα, τὸ πρῶτο της παράπτωμα, τὴν οἰκογένεια, ποὺ δημιούργησε... μᾶς γιομίζει ἀπὸ μιὰ συμπάθεια ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ γιὰ τὴ χαμένη ζωὴ της μέσα στὸν κόρο· ὅταν σκέπτεται ἔχει κἄτι τὸ κινούμενον καὶ παρ' ὅλη τὴν ἀναπαράσταση τρυφερῶν περασμένων στιγμῶν, νομίζει κανεὶς πῶς τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ξετυλίγεται, προστὰ μας.

Καὶ μὲτα ταῦτα οἱ διάλογοι αὐτοὶ ποὺ μᾶς δίνουν σὲνα ἀρκετὰ ἐρεθιστικὸ τόνο ὅλη τὴν ἡδονικότητα τῆς ἐποχῆς μας κι' ὅλη τὴν ἀδιαφορία μιᾶς Κοινωνίας προστὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο, μᾶς προκαλοῦν στὸ τέλος μιὰν ἐντύπωση ἐξαγνιστικὴ· παντοῦ διακρίνει κανεὶς τὴ διεισδυτικὴ ματιὰ τοῦ συγγραφέως, ποὺ περνᾷ θεατῆς μεσ' ἀπ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς συνθήκες τῆς σημερινῆς ζωῆς καὶ ποὺ χωρὶς νὰν τὸ ἀντιλαμβάνεται ἴσως μᾶς μεταδίδει ὅλες τὶς λανθάνουσες πληγὲς τῆς ἕνας οἶκτος ἀδιαπέραστος καὶ λεπτός, σχεδὸν μετάξινος, ποὺ περιβάλλει τὶς γυναῖκες ποὺ πουλοῦν τὴ σάρκα τους ἢ ποὺ δίνονται μὲ τὴν ἀφρονησία τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς αἰσθηματικότητος στὴν ἀγκυλιὰ τοῦ φίλου τους, μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὶς συγχωρήσουμε· εἶνε θύματα ἀσυνείδητα τῶν χρόνων τους· ὁμως ὅλες αὐτὲς ποὺ ἀπατοῦν τοὺς ἄντρες τους, ποὺ ὑπολογιστικὰ κτυποῦν κάποιον, γιὰ κάποιον νέα συγκίνηση ἢ κάποιον ὑλικὸ ἢ αἰσθηματικὸ συμφέρον, μᾶς δίνουν σαφὴ καὶ σχεδὸν ζωντανὴ τὴν πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς μας· ὁ συγγραφεὺς δὲν ἠθικολογεῖ· ζωγραφίζει τοὺς ἀνθρώπους μὲ χτυπητὰ χρώματα, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ θὰ μᾶς ἀφήσῃ· εἶνε ἡ μέθοδος ὅλων τῶν μεγάλων καὶ γερῶν συγγραφέων καὶ κυρίως τοῦ δικοῦ μας Παπαδιαμάντη· ἀφήνει τὸ συμπέρασμα στὸν ἀναγνώστη, ἀρξεται στὸ νὰ μᾶς δίνει τὴν «αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος» ὅπως παρουσιάζεται· ἡ ζωικὴ πείρα δὲν ἠθικολογεῖ· γνωρίζει τὴν ἐλαστικότητα τῶν ἠθικῶν ἀπόψεων.

Ὁ κ. Κόκκινος, ποὺ κατέχει σ' ἐξαιρετικὸ βαθμὸ τὸ ταλέντο τῆς παρατηρήσεως καὶ τὴ μοναδικὴ ἰκανότητα τῆς ψυχολογικῆς ἐξελέξεως ἐνός μύθου ἢ ἐνός τύπου, δὲ θάρρησῃ νὰ μᾶς παρουσιάσει σέκεταμένο σύνολο μιᾶς μεγάλης κοινωνικῆς σύνθεσης· τὸ ρομάντζο, τὸ κοινωνικὸ κυρίως ποὺ συγκεντρώνει σήμερα τὴν προσοχὴ τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων τῆς Εὐρώπης περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο φιλολογικὸ εἶδος, στὸ πρόσωπο τοῦ κ. Κόκκινου φαίνεται πῶς εἶναι προορισμένο νὰ βρεῖ καὶ στὸν τόπο μας ἕνα δυνατὸ κι' ἐμπνευσμένο ἐργάτη· μὲ τὸ «Θέατρο τῆς ζωῆς» καὶ κυρίως μὲ τὴν «Κυρία μὲ τὸ Ἄσπρο Ἄλογο» μᾶς ἔδειξε τὴ δεξιότητα του στὴν κοινωνικὴν ἐκμετάλλευση τοῦ μύθου καὶ ὀξυδέρκεια μὲ τὴν ὁποῖαν βυθίστηκε ἢ ματιὰ του μέσα στὸ κοινωνικὸ καθεστῶς τῆς ἐποχῆς μας· ἀπόμῃ μᾶς παρουσίασε μὲ τὸ πρῶτο του ἔργο, καὶ ἕνα ἐντελῶς νέο εἶδος φιλολογίας, ποὺ δὲν ξεροῦμε τί δρόμο θὰ τραβήξῃ στὸ μέλλον καὶ στὸν τοπο μας· ἀπ' τὸν κ. Κόκκينو ποὺ κατέχει καὶ τὸ γλωσσικὸν αἰσθητήριον ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένο περιμένουμε κἄτι καλλίτερον καὶ προτοτυπότερον κἄτι περισσότερον συνθετικὸ στὸ σύνολο· κἄτι, ποὺ θὰ τὸν ἔθετε μαζί μὲ τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸ Θεοτόκη τὸ Νικολαΐδη τῆς Κύπρου καὶ τὸν Τραυλαντόνη σὲ μιὰ πολὺ καλὴ θέση μέσα στὸ πλαίσιο τῆς νέας πεζογραφίας μας.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ: «Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῶς», μυθιστόρημα.—Ἐκδότης Ἰ. Ν. Σιδέρης, Ἀθῆναι.—Ἡ ἱστορία τῆς Σμαρῶς ἀρχίζει σὲ μιὰ στιγμή ποὺ κάθε ἀνθρώπος ἔχει περάσει στὴ ζωὴ του: τὴ στιγμή τῶν ἀμέτρητων διλημμάτων, ὅταν ὁ νεαρὸς ἀνθρώπος ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ καὶ τὴν ἐν γένει διανοητικὴ κηδεμονία καὶ δοθεῖ ἐλεύθερος πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ζωῆς. Εἶναι ἡ κρίσιμη στιγμή τῶν προτιμήσεων. Ἡ Σμαρῶ πέρασε τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς ζωῆς της μὲ περιστάσεις ἀρκετὰ δύσκολες καὶ ἐξαιρετικὲς. Εἶτε ἀπὸ ἔμφυτη ἐπίδοση εἶτε ἀπὸ κοσμικὴ ἐπίδειξη.—πράγμα ποὺ δὲν ξεκαθαρίζεται καὶ ἀποτελεῖ μιὰ διαφορομένη καὶ ὄχι ἐντελῶς στέρη βᾶση στὸ οἰκοδόμημα τοῦ ρομάντζου,—δείχνει μιὰ δυνατὴ συγκίνηση γιὰ τὶς Ὁραῖες Τέχνες καὶ εἰδικῶς γιὰ τὴ ζωγραφικὴ. Στὸ ἀτελιὸ τοῦ Λουκά ἀρχίζει νὰ

παίρνει τὰ πρώτα προπαρασκευαστικά μαθήματα, μαζί με τὰ ὁποῖα πλάθονται κι ὁλοένα δυναμώνουν τὰ μεγάλα καλλιτεχνικά ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον. Ἀλλὰ παράλληλα με τὴν προτίμησή της αὐτὴ ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη προτίμηση, ἀληθινὴ καὶ δυνατὴ ὅσο κι ἡ πρώτη: ἡ ἀγάπη της στὸν Φίλιππο. Κ' ἡ ἱστορικὴ ἡμέρα τῆς ζωῆς της δὲν ἀργεὶ νάρθει, ἡ ἡμέρα τοῦ μεγάλου διλήμματος. Ἡ δυσφορία τοῦ Φιλίππου γιὰ τὸ ἀτελιὲ τοῦ Λουκά καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἐλεύθερη ζωὴ τοῦ κύκλου τῶν καλλιτεχνῶν ὀγκώνεται, ἐκδηλώνεται καθαρά, γίνεται κατηγορηματικὴ ἀπαίτηση: ζητᾷ τὴν ἀπομάκρυνσή της ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς. Οἱ περισσότερες στὴ θέσῃ τῆς Σμαρῶς θὰ ὑπέκυπταν, θὰ συμμορφωνόνταν με τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς οἰκογενειακῆς λογικῆς: ὁ Φίλιππος εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὴ, μιὰ σπάνια τύχη. Ἀλλὰ τὸ προσβαλλόμενο καλλιτεχνικὸ πάθος τῆς Σμαρῶς, — τοῦ ὁποῖου καὶ πάλι μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ καταγωγή, — ἐρεθίζεται, ἐλασστατεῖ. Κ' οἱ στιγμὲς τῶν ὁποίωνδήποτε ἐπαναστάσεων εἶναι στιγμὲς τῶν τολμηρότερων ἀποφάσεων: Ἡ Σμαρῶ ἀποκρούει τὸ Φίλιππο. Κι ἀφίεται στὴν καλλιτεχνικὴ της προτίμηση, ποὺ ἡ συνέχειά της ἀποτελεῖται ἐπὶ μιὰ πυκνὴ διαδοχὴ ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἐξαντλήσεων καὶ μιὰ ἀλλεπάλληλη σειρὰ ἰσχυρῶν ἀπογοητεύσεων, ποὺ τὴν ὀδηγοῦν ἐπιτέλους στὴν αὐτοκτονία.

Ἡ κ. Δάφνη πιθανόν νὰ μὴν εἶχε ἄλλο σκοπὸ μετ' ὃ ροιμάντζο της παρὰ νὰ μᾶς διηγηθεῖ μιὰ συγκινητικὴ ἱστορία μ' ἕναν ἐλαφρότατο σκεπτικισμό. Ἀλλὰ ἡ ἱστορία τῆς Σμαρῶς, μολονότι κινεῖται μέσα σ' ἕνα περιβάλλον μιᾶς ὀρισμένης τάξεως ἀνθρώπων, ἔχει τόσες ἀναλογίες μετ' ἀπειρες ἄλλες περιπτώσεις τῆς ζωῆς, ποὺ γίνεται πλατὺ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ σύμβολο. Ἡ Σμαρῶ εἶναι ὁ ἀνθρώπος τῶν πρώτων συγκινησιῶν καὶ τῶν μεγάλων σχεδίων. Καὶ ἡ πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ σοφὸς γιὰ νὰ ὑπολογίσει καὶ νὰ ἐξετάσει ἀπ' ὅλες τὶς ἰδέψεις τὴν προτίμησή του, — ἀλλὰ πῶς νὰ εἶναι σοφὸς στὴν τόσο νεαρὴ του αὐτὴ ἡλικία; — ἢ νᾶχει μεγάλη τύχη, ποὺ νὰ τὸν ἀρπάξει καὶ νὰ τὸν φέρει μετ' ἡ βία στὸ σίγουρο δρόμο. Στὴ ζωὴ κάνουν τὴ διαδρομὴ τους ἀμέτρητες ἱστορίες σάν τὴν ἱστορία τῆς Σμαρῶς. Ὅσοσο περνοῦν ἀπαρτηρητες σὰ μιὰ σειρὰ συνηθισμένων γεγονότων. Μοιάζουν μετ' ὃ διαμάντι ποὺ εἶναι σκεπασμένο ἀπὸ διάφορες οὐσίες καὶ γιὰ ν' ἀπαλλαχθεῖ ἀπ' αὐτὲς καὶ νὰ δείξει τὴν ἐξαιρετικὴ του ὄψη πρέπει νὰ καταφύγει στὰ μέσα τῆς Τέχνης. Τὸ ροιμάντζο παίρνει κι αὐτὸ ἕνα κομμάτι ζωῆς, τὸ ἀπομονώνει κ' ἔπειτα τοῦ δίνει ἕνα σχῆμα αἰχμηρὸ, ποὺ νὰ σταματᾷ καὶ νὰ ἐρεθίζει τὴν ὄραση. Ἡ κ. Δάφνη ἀπέδειξε ὅτι κατέχει ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰ τὴν τέχνη τῆς ἐκτεταμένης διηγήσεως. Ἐργάζεται πάντα πάνω σ' ἕνα αὐστηρὸ σχέδιο, ποὺ ὅσοσο τὰ ὄριά του δὲν ἀποτελοῦν δεσμευτικούς φραγμοὺς γιὰ τὴν ἐμπνευση. Προπάντων διηγεῖται ἀπλὰ κι ἀβίαστα, ποὺ ταιριάζει ἰδιαίτερος γιὰ τὴν ἱστορία αὐτὴ. Θαρρεῖ: πὼς ἀκούς τὴ μητέρα τῆς Σμαρῶς νὰ διηγεῖται μετ' ὀλίγη καὶ συντριβὴ τὴν ἀτυχὴ μοῖρα τῆς κόρης της.

Α. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ: «Ρόζα κι ἄλλα διηγήματα». — Ἐκδότης, Ι. Δ. Κολλάρος, ἐν Ἀθήναις 1924. — Ἡ ἀφηγηματικὴ τέχνη τοῦ κ. Παπαδήμα ἔχει ἕνα σπουδαῖο προτέρημα, ποὺ τὸ ἀντιλαμβάνεται ἀμέσως ὁ ἐρευνητὴς ἀναγνώστης: τὴ δεξιότητά νὰ κατορθώνει μετ' ὀλίγες ἀκόμα φράσεις νὰ μεναδίνει μιὰ ψυχικὴ κατάσταση. Ἐπειτα μπορεῖ νὰ διαχειριστεῖ τὸ θέμα του με κάποια βεβαιότητα καὶ ἀσφάλεια. Ἐχει δαμάσει τὴν πρώτη αὐστηρότητα τοῦ ἀναγνώστη, ποὺ ἀρχίζει σιγά—σιγά νὰ αἰσθάνεται μιὰν ὀριστη γνωριμία καὶ οικειότητα πρὸς τὸ περιβάλλον. Ὁ κ. Παπαδήμας μεταχειρίζεται τὸν τρόπον αὐτὸν σχεδὸν πάντα. Εἶναι ἡ τακτικὴ του. Ἀλλὰ ὅλ' αὐτὰ

ἀποτελοῦν ἐπιτελέσματα τῶν προτερημάτων τοῦ νέου διηγηματογράφου κι' ὄχι τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τους.

Ὁ κ. Παπαδήμας ἀρχίζει τὶς περισσότερες φορὲς τὸ διήγημά του με μιὰ περιγραφή τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ὅταν μάλιστα ἡ περιγραφή αὐτὴ ἀναφέρεται στὴ Φύση εἶναι πολὺ πιὸ πετυχημένη. Διαλέγει καὶ βλέπει τὰ πράγματα σὲ μιὰν ὥρα ποὺ ἡ ὄψη τους ἔχει κάτι τὸ ποιητικόν. Εἶναι οἱ στιγμὲς τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νύχτας ποὺ γίνονται οἱ ποιητικότερες σκηνοθετήσεις. Ὁ κ. Παπ. ἀντλεῖ ἀπὸ τὶς εἰκόνας αὐτὲς μιὰν πλούσια λυρικὴ διάθεση, ποὺ κατορθώνει νὰ τὴν διατηρήσει μ' ὅλο τὸν παλμὸ τῆς συγκινησεῶς της ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ θάρθει ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐπιζωονήσει μετ' ὀλίγες ἐντυπώσεις τοῦ ἀφηγητῆ. Κ' ἡ περιγραφικὴ ἱκανότης εἶναι ἕνα κλασικὸ μέτρο, ἐν' ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα ποὺ βαθμολογοῦν τὸ διηγηματογράφο. Ὁ κ. Παπ. πολλές φορὲς κάνει κατάχρηση τῆς ἱκανότητός του αὐτῆς καὶ τὴν ἐπιδεικνύει ὡς ἀντεχὴ, πρῶτα ποὺ τὸν φέρνει σ' ἀτίθεται ἀποτελέσματα. Κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ στὴν ἀφήγησή του ἐλάττωμα ἀρκετὰ ἀντιληπτό, ἀλλ' ἐντυχῶς σπανιότατο. Ἐχομε ὑπόψει μᾶς ἀπὸ τὰ διηγήματα τοῦ τόμου αὐτοῦ τὰ «Ἀκύμαντα νερά». Στὸ διήγημα αὐτὸ ἡ Φύση βρίζεται πολὺ κοντὰ του, κατέχει ὅλη τὴν ὀπτικὴ του ἀκτίνα. Κ' ἡ ἔμφυτη περιγραφικὴ κλίση του, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει προέλθει ἡ ἐντεχνὴ ἱκανότης, δίνεται ἀσυγκράτητη σ' ὅλη τὴν ποιητικὴν τοῦ ὀρίζοντος, ἀδιαφορῶντας σχεδὸν γιὰ ὅλα τὰλλα. Ἔτσι δημιουργεῖται στὸ διήγημα αὐτὸ ἕνας κατακλυσιζόμενος ἐντυπώσεων ἀπὸ τὴν ἀπειρία τῶν γύρω εἰκόπων, στὸν ὁποῖο χωνεύεται ἡ γεντρικὴ ἰδέα καὶ ἡ σαφὴς διαγραφή τῶν προσώπων. — Ἀκόμα στὸ διήγημα «Ὁ γυρισμὸς τοῦ ἀδελφοῦ» σημειώνουμε μιὰ πτόση ἀπὸ τὸ γενικὸ τόνο τῆς συλλογῆς.

Ἀλλὰ τὸ ἐντονότερο χαρακτηριστικὸ τοῦ νέου διηγηματογράφου εἶναι ἡ ἐνατένιση στὴν ἀθόρυβη ἐπαρχιακὴ ζωὴ καὶ στὸν γλαυκὸν ὀρίζοντα τῶν ἐπαρχιακῶν ἀερογραμμῶν. Ὅλ' αὐτὰ ἔχουν μεταξύ τους κάτι τὸ κοινόν, ἀπηχοῦν μιὰν κοινὴν διάθεση: τὴ νοσταλγία τῆς ἐξιδανικευμένης ἀγάπης καὶ τῆς ἀπλῆς ζωῆς. Ὁ νέος διηγηματογράφος εἶναι φανερὸ πὼς δὲ θέλει νὰ φθαρεῖ μεσ' ἰσὴν ἀντοποποιητικὴν ζωνοῦν τῶν μεγάλων πληθυσμῶν. Ἀπὸ τὰ περισσότερα διηγήματά του μᾶς ἀπομένει μιὰ ὄνειροπόληση καὶ κάποιοι συγκεχυμένοι ἤχοι ἀπὸ κάποια μακρινὴ λυρικὴ ὑπόκρουση. Ἀλλ' ὅσοτε διηγεῖται πάντα μετ' ὀλίγη τὴ φωνὴ καὶ χωρὶς ν' ἀποτελεῖται ὅλο τὸ συλλογισμὸν μεσ' ἰσὴν φράση του. Δὲ θέλει νὰ τὴν πεῖ ὅλα. Ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη του νὰ τὸν συμπληρώσει, γιὰ νὰ καταλάβει κατὰ πόσον ἔχει συνενοηθεῖ μαζί του.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΙ ΕΟΡΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ RONSARD

Στή Γαλλία άρχισαν ήδη νά ετοιμάζονται γιά νά γιορτάσουν μεγαλόπρεπα τό φετεινό Σεπτέμβρη τό κλείσιμο τετρακόσιων χρόνων από τότε που γεννήθηκεν ὁ Ρονσάρ, ὁ γόης μελωδός τῆς Βαντόιμης. Προτομές καί ἀνδριάντες ετοιμάζονται γιά τού στηθού, διαλέξεις σχετιζές μ' αὐτόν καί μέ τήν Πλειάδα ἀναγγέλλονται, ὀμιλίε; συγοδουμένε; μέ τήν ἐκτέλεση μελοποιημένων τραγουδιῶν γίνονται κάθε βδομάδα, ἑφημερίδε; καί περιοδικά ἀφιερῶνουν εἰδικέ; σελίδε; στή μνήμη τού ἔμπνευσμένου τραγουδιστή· ἀνάμεσα στά τελευταία σημειῶνουμε τό τεύχος τού Φλεβάρη τῆ; «Muse Française», ὀλόκληρο ἀφιερῶμένο στό Ρονσάρ καί τήν Ηλειάδα καί γεμάτο γνώμε; τραγούδια καί ἄρθρα ἐξαντλητικά τῶν χορυφαῶν ἀντιπροσώπων τῶν νέων γραμμάτων στή Γαλλία ἀπό τόν Ἄνρὺ ντε Ρενιέ ὡ; τήν Κόμησα Ματιέ ντε Νοάιγ.

ΟΙ ΙΣΠΑΝΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΑΛΛΑΡΜΕ

Οἱ Ἴσπανοὶ φίλοι τού Στεφάνου Μαλλαρμέ μαζευτήκανε στό Βοτανικό κήπο τῆ; Μαδρίτης γιά ν' ἀφιερῶσουν πέντε λεπτῶν σιωπή ἕξ ἀφορμῆ; τῆ; εἰκοστῆ; πέμπτῆ; ἐπετείου τού θανάτου τού περιεργου ἀλχημιστή του «Ἀπομεσήμερου ἐνός Φαίνου». Μιά ἴσπανική φιλολογική ἐπιθεώρηση, ἡ «Revista de Occidente» ἐποφελήθηκε τῆ; ἐγκαρίαι; γιά νά φωτίσει ὅλου; ὅσοι παρευρέθησαν στό σιωπηλό αὐτό μνημόσυνο τί σκέφτηκαν καί τι πέντε λεπτά τῆ; ὑποχρεωτικῆ; σιωπῆ; καί δημοσίευσε τίς ἀπαντήσε; του;. Ἡ ἰδέα, δέν ἦταν, πρέπει νά ὀμολογηθεῖ, καθόλου ἀνεπιτυχῆ;.

Ο ΡΟΙΖΑΤ ΓΙΑ ΤΟΝ ΗΕΡΕΔΙΑ

Ὁ γνωστό; μας, ἀπό τόν ἔργομό του ἔδω κ' ἐλάχιστα χρόνια στήν Ἀθήνα γάλλο; φιλόλογο; καί λογοτέχνη; Ἀλφρέδο; Πουαζά, μελετᾷ σ' ἕνα πρόσφατο ἄρθρο του, δημοσιευμένο στόν «Correspondant» τήν τέχνη καί τόν ἱστορισμό τού Ζοζέ—Μαριά—Ερνετιά. Ὡ; βάση τού ἄρθρου του αὐτοῦ μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἡ γνώμη, πῶ; ὁ Ἐρνετιά κατώρθωσε νά ξαναβάλει στή θέση τῆ; τῆ; διασπαμένη ἐνότητα τού γαλλικοῦ τραγουδιοῦ καί νά δεῖξει πῶ; ἀνάμεσα στό Ρονσάρ, τό Ρασίν, τό Λαφονταίν, τόν Οὐγκῶ ὀπάχει κάτι κοινό : ἡ βιογυλιακή ἐπίδραση· πῶ; ὅλοι του; εἶναι βιογυλιακοὶ ποιητέ; καί πῶ; ὅταν τό τραγοῦδι του; παίρνει τῆ; χαρακτηριστικῆ; ἐκείνη θεϊότητα ἀγνότητα καί διαφάνεια, μελωδοῦσε μέσα του; ἡ ψυχή τού Βιογύλιου, τού περιδοξου Μαντονάνου.

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΩΝ «Ν. ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ».

Ἀπό τήν ὄλη τού ἔρχομένου μας τεύχου; σημειῶνουμε ἔδω ἕνα μεγάλο διήγημα τού Βουτυρά, τῆ «Σιδερένια πόρτα», ἕνα διήγημα τού Πέτρου Χάρη, «Ἡ τελευταία νύχτα τῆ; γῆ;», ποιήματα τῶν Ν. Λαπαθιώτη, Ἀθ. Κυριαζῆ, Ἰω. Μ. Παναγιωτόπουλου, Τ. Ἄγρα, Γ. Σταυρόπουλου, τῆ; Μυρτιώτισσας, κριτικά ἄρθρα τού Κλ. Πα(ρά)σχου («Ἡ ψυχαρακὶ κα' οἱ μεταψυχαρακὶ; γενεέ;») καί τού Φ. Μιχαλόπουλου «Poetae Lyrici» μεταφράσε; ἀπό τό Θεοκρίτο, Baudelaire κλπ κλπ.

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ὁδὸ; Σταδίου, 42

(Βιβλιοπωλεῖον Γ. Βασιλείου)

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἐσωτερικοῦ γιά ἕνα χρόνο	δολ. 35
Ἐξωτερικοῦ " " "	φο 35
Ἀμερικῆ	δολ. 7

NEA GRAMMATA

REVUE LITTERAIRE MENSUELLE

DIRECTEUR : ATH. G. KYRIAZIS

BUREAUX : rue de Stade, 42.

(Librairie, G. Vassiliou).

ABONNEMENTS

Étranger	fr. 35
Amérique	dol. 7

NEA BIBLIA

- ΡΟΖΑΣ ΙΜΒΡΙΩΤΗ : «Ἡ γυναίκα στό Βυζάντιο». — Ἐκδ. Οἶκος « Ἀθήνα » — Ἀθήναι.
- MIX. ΠΕΤΡΙΑΗ : « Ἐξάστιχα », πρώτη σειρά. — Ἀθήνα 1923.
- ΔΗΜ. Θ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ : « Ἡ θεωρία τού συνταγματικοῦ πολιτεύματος παρὰ τοῖ; ἀρχαίκο; ». — Ἀθήνα 1924.
- HENRI BARBUSSE : « Ἡ Κόλαση ». — Μετάφρ. Χ. Ἐκδότης Χ. Γανιάρη; καί Σία — Ἀθήναι.
- OSCAR WILDE : « Τό πορτραῖτο τού Ντόριαν Γκρέϋ ». — Μετάφρ. Κ. Καρθαίου. — Ἐκδότης Χ. Γανιάρη; καί Σία, Ἀθήναι.